

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Soubor linorytů na téma: „ZVÍŘATA V AKCI“
(Zobrazení zvířat v uměleckohistorickém kontextu)**

Linoryt collection on the topic: „Animals in Action“

Vypracovala: Michaela Dolejší

Obor: Učitelství výtvarné výchovy pro ZUŠ

Vedoucí práce: doc. Ludvík Vacek, akad. mal.

Datum odevzdání: leden 2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Dolejší Michaela

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. L.Vackovi, akad. mal. za odborné vedení během mého studia a cenné rady k vypracování této práce. Mé poděkování patří také doc. Lence Vilhelmové, ak. mal. za odborné konzultace, inspirační náměty a konstruktivní připomínky.

Abstrakt

M. DOLEJŠÍ. Diplomová práce. *Soubor linorytů na téma: "Zvířata v akci" (Zobrazení zvířat v umělecko-historickém kontextu)*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. 2013. Vedoucí práce L. Vacek.

Klíčová slova: linoryt, zvířata, grafika, akce

Tato diplomová práce je prakticky a teoreticky zaměřená. Teoretická část se zabývá výtvarným zpracováním tématu „Zvíře“ v minulosti, ať už se jedná o pouhou kresbu či grafiku přímo. Dále pojednává o zachycení pohybu živočichů výtvarným způsobem. Zmíněni jsou i autoři výtvarných děl spojených s tématem diplomové práce a jejich inspirační přínos pro mou tvorbu. Diplomová práce obsahuje také pojednání o daném tématu a technice v rámci pedagogické praxe. Praktická část je tvořena souborem čtrnácti grafických listů formátu A3 a A4, které jsou zpracovány černobíle i různobarevně technikou tisku z výšky, konkrétně linorytu, doplněného kolorováním akvarelovými barvami.

Abstract

Linoryt collection on the topic: „Animals in Action“ (The portrayal of animals in art-historical context)

Key words: linocut, animals, graphics, action

This thesis is practically and theoretically composed. The theoretical part of this thesis deals with visual processing of the theme “The Animal” in the past, including both graphics and drawing too. The thesis also discusses capture of animal movements in the artistic way. Mentioned are authors with art works in the field connected with the thesis theme, and their influence on my work. Besides other topics the discussion on usage of the technique within the educational practice is included. Practical part of thesis includes the set of fourteen prints in formats A3 and A4. The prints are processed in both black and white and color by use of the relief printing, specifically linocut, combined with watercolor coloring.

Obsah:

Úvod.....	7
1 Teoretická část.....	8
1.1 Obrazy zvířat a jejich symboly v dějinách umění.....	8
1.1.1 Pravěk.....	8
1.1.2 Starověk.....	8
1.1.3 Středověk.....	10
1.1.4 Novověk.....	11
1.1.5 Moderní doba.....	13
1.1.6 Goya a jeho symboly zvířat v tvorbě.....	15
1.2 Zvíře v kontextu náboženství a mysticismu.....	16
1.3 Zobrazení zvířat v poválečném vývoji českého grafického umění.....	23
1.4 Michal Cihlář.....	26
1.5 Grafické techniky.....	32
1.5.1 Tisk z výšky.....	33
1.5.2 Linoryt.....	34
1.6 Umělci užívající techniku linorytu.....	36
1.6.1 Od Kandinského k Warholovi.....	36
1.6.2 Od Váchala ke Kovaříkovi.....	40
1.7 Můj oblíbený grafik	50
1.8 Má oblíbená grafika	53

2 Praktická část	55
2.1 Řešení osobního tvůrčího záměru diplomového úkolu.....	55
2.2 Aplikace tématu v praxi.....	57
2.3 Aplikace techniky linorytu v praxi ZUŠ.....	58
3 Závěr	59
4 Použité informační zdroje	60
4.1 Tištěné zdroje.....	60
4.2 Internetové a další elektronické zdroje.....	62
4.3 Zdroje inspirace pro tematickou část.....	64
5 Obrazové přílohy	66

Úvod

Diplomová práce s názvem „Zvířata v akci- zobrazení zvířat v uměleckohistorickém kontextu“ chce ve své praktické části vystihnout především pohyby či postoje zvířat pro ně typické. Inspirací se mi staly mé grafické listy tištěné ve třetím ročníku, na nichž byl zobrazen např. tygr číhající na svou kořist v houští či dostihový kůň přeskakující překážku parkúru a dále pak úkol v rámci výuky předmětu Knižní kultura a ilustrace, kde jsem pojednávala ilustraci Kiplingovy Knihy džunglí pomocí kolorovaných perokreseb.

Tématika zvířat mě provází celý život, a neustále je v mých dosavadních výtvarných dílech zpracovávána různými technikami v duchu realismu. Nejvíce zajímavá je právě ona rozmanitost různých druhů živočichů, jejich podob, vlastností a chování. Každé zvíře se chová jinak v závislosti na druhu i na jedinci jako takovém. Má práce je zaměřena na chování druhové, dané skupině vlastní.

Vzhledem k mé zálibě v realismu byla snaha zobrazit objekty co nejdetailněji, aby působily živě a reálně. Technika linorytu většinou svádí ke zjednodušení tvarů a zpracování ploch většími vrypy rydla a větším kontrastům světlých a tmavých ploch, avšak mně je bližší detailní ztvárnění.

Teoretická část obsahuje výčet vybraných umělců, kteří se zabývali, stejně jako já, technikou linorytu, ať už zahraničních či náležících k české scéně. Dále pak zahrnuje pojednání o zobrazení zvířat v uměleckohistorickém kontextu, od pravěku, kdy náleželo k loveckému kultu a mysticismu a už tehdy byla zvířata zobrazena v pohybu, až do moderní doby. A v neposlední řadě zmiňuje české umělce působící od konce druhé světové války do současnosti, kteří ve svých dílech zpracovávali námět zvířete. A samostatnou kapitolu tvoří život a dílo Michala Cihláře, spojující v sobě jak mnou vybranou techniku, tak námět.

Nelze přehlédnout, že v dnešní době je důraz kladen spíše na materiální hodnoty a málokdo se dívá kolem sebe, hledíme hlavně před sebe a žijeme ve spěchu. Nebylo by tedy vhodné se na chvíli zastavit a zadívat se, jak žijí ostatní živočišné druhy? Co s nimi máme společného a co je naopak naprosto odlišné a pro nás nepochopitelné chování? Příroda kolem nás je přeci tak rozmanitá a nadmíru zajímavá, že si zaslouží naši pozornost.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Obrazy zvířat a jejich symboly v dějinách umění

1.1.1 Pravěk

Není divu, že zobrazení zvířat je spojeno už s prvními kresebnými záznamy. Zprvu se nejednalo o pokus vytvoření uměleckého díla, ale spíše o symboliku zvířete jako něčeho nadpřirozeného, kdy lidé věřili, že jeho zvěčněním, v pravěku na stěnu jeskyní, docílí jejich úspěšného odlovu. V té době se tedy jednalo především o mystický význam. Postupem času se kresby přenesly z interiéru jeskyní na venkovní, skalní stěny. Nejčastěji byli zobrazováni sobi, koně, býci, bizoni, mamuti a medvědi. Časté bylo také užití zvířecích kostí k užitému umění. Nejznámějšími nalezišti pravěkého umění jsou jeskyně Lascaux a Altamira, malby zde vznikly na sklonku doby ledové, v období 15 000- 10 000 př.n.l., přičemž v Altamire jsou malby zachované natolik, že se pochybovalo o jejich původu. V Lascaux se nachází nejrozsáhlejší sbírka pravěkého umění, která kdy byla nalezena, čítající na 600 maleb- zahrnující také tzv. Sál býků- prostor se čtyřmi obrovskými býky na stěnách. Zajímavé pravěké nálezy se vyskytují i na Australském kontinentu- skalní rytiny na některých místech jsou až 40 000 let staré, ale spousta maleb prošla průběžnou retuší. Australští domorodci věřili, že kresby byly vytvořeny v tzv. Snové době duchy stvoření, když jejich stíny procházely krajinou. ¹

1.1.2 Starověk

Přesuneme se do oblasti Egypta- zde lidé zobrazovali motiv zvířete v hrobkách, znázorňovali tak panovníkovu schopnost ovládnout přírodu- příkladem je výjev Ptactvo v močálech z Nachtovy hrobky ve Wésetu. Egyptská božstva také přejímala podobu různých zvířat nebo některých jejich atributů, a tak se zvířena v Egyptě stávala velmi uctívanou. Známým artefaktem je tzv. Supí stéla s loveckými výjevy, dále břidlicové destičky se zápasy zvířat jako je například destička z Nechenu. Také chrámy se zdobily reliéfy se zvířecí tematikou- pylon chrámu Medinet Habu zobrazující hon na divoké býky

¹ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.38-39.

je plný citlivosti a pohybu býků v rákosovém houští.² Také Asyrské umění tíhlo k zobrazení animálních znaků, zvláště oblíbeným tématem byl lov lva, událost královského a náboženského významu. Nejvíce proslula okřídlená socha strážce, býka s lidskou hlavou, mající za účel odhánět zlé duchy- křídla na soše zdůrazňovala rychlost, lidská hlava inteligenci a býk sílu. I Babyloňané uctívali zvířata a zvětčovali je, nejčastěji na svých stavbách v podobě reliéfů vytvářených na glazovaných vícebarevných cihlách- nejznámějším je Ištařina brána, na zdi se prohánějí všelijaké nestvůry mající ochrannou funkci.³

Antické Řecko svou pozornost zaměřovalo hlavně na člověka, na jeho krásu, vzdělanost a vynalézavost. Není proto divu, že ze zobrazovaných zvířat převažovala ta, která úzce souvisela s člověkem, což byli koně- pomocníci ve válkách, cestování atd. Následkem toho řecká společnost vytvořila pro svou mytologii napůl člověka, napůl koně, zvaného kentaurem. Dále pak mytologického okřídleného koně Pegasa, jež měl zpodobňovat poetičnost lidstva. Socha koně také zdobila vlys Parthenónu, kde znázorňuje jeho napětí a vyčerpání, kdy kůň táhne noční oblohou vůz bohyně Měsíce, Seléné. Na Krétě, v paláci Knósu byla objevena freska se skoky přes býka- mínojská tradice, spíše obřad než sport, spojená s uctíváním tohoto zvířete (viz báje o Mínotaurovi), které bylo ztělesněním síly a plodnosti.⁴

S Římem je spojená pověst o jeho založení bratry odkojenými vlčicí, není proto divu, že častá jsou zobrazení těchto šelem. A v souvislosti se zápasy gladiátorů v amfiteátrech a navštěvování cizokrajných zemí se rozšířil dovoz exotické zvěře a jejich následné umělecké ztvárnění. V helénské době bylo časté zobrazení zvířete jako doprovodného prvku vedle člověka, často proto, aby se objasnily souvislosti a výjev byl snadno rozpoznatelný, jako je tomu u sousoší Laokoón a synové, kde podle báje byl onen muž usmrcen spolu se svými syny hady, když se snažil varovat Trojany před blížícím se

² Srov. HUYGHE, R. (ed.). *UMĚNÍ A LIDSTVO: LAROUSSE. I. Díl, Encyklopedie umění pravěku a starověku*. Praha: Odeon, 1967. ISBN nemá, s. 63-150.

³ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knížní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.44-45.

⁴ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knížní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.52-53.

nebezpečím. Mistrně je vyjádřen souboj člověka se zvířetem, které zde plní úlohu vykonavatele trestu.⁵

1.1.3 Středověk

V románském slohu byla zvířata zobrazována ve spojení s Biblií, jako symbol nebo atribut nějakého světce- příkladem může být zpodobení sv. Jiří bojujícího s drakem nebo podle muže obklopeného lvy poznáme, že se jedná o Daniela. I Kristus má svou zvířecí podobu a to v zobrazení beránka, pastýře stáda oveček, či ryby. Holubice symbolizuje přítomnost Ducha svatého. Umělci používali značná zjednodušení při jejich kresbě a malbě tak, aby byla zvířata snadno čitelná i negramotné populaci. Také v sochařské tvorbě se vyskytoval prvek zvířete, především na hlavicích sloupů- zastoupen nestvůrami a fantazijními živočichy a na portálech- například výjev Draků trahajících beránka na středním pilíři portálu v Souillacu.⁶ V našich končinách je atributů užito na znojenské rotundě sv. Kateřiny, kde díky pluhu s voly pochopíme, že se jedná o Přemysla Oráče a jeho povolání na knížecí trůn.

Gotické umění zahrnovalo v souvislosti s tématem zvířete především sochařskou tvorbu, kdy byla zvířata součástí náhrobků, katedrál i světských staveb. Sochy se začínají vyčleňovat z architektury a nemají vždy souvislost s náboženstvím, jako je tomu v případě lva nad portálem Dóžecího paláce v Benátkách jako symbolu města nebo chrličů, sloužících jako přepad vody, aby nestékala po stěnách i jako dekorativní prvek a symbol vítěství křesťanské církve nad pohanskými nestvůrami.⁷ V gotické době se také zformoval řád františkánů- kázající chudobu. Podle legendy byl Sv. František odkázán kázat v lese zvířatům- proto je často zobrazen v obklopení zvěře. Výtečným malířem, detailistou, byl také Pisanello- dokladem jsou jeho četné studie zvířat. Na dvorské umění se také nedalo dopustit, jak dokládá významné dílo bratří z Limburka Hodinky vévody z Berry- zahrnující

⁵ Srov. *Tamtéž*, s.58.

⁶ Srov. Srov. HUYGHE, R. (ed.). *UMĚNÍ A LIDSTVO: LAROUSSE. II. Díl, Encyklopedie umění středověku*. Praha: Odeon, 1969. ISBN nemá, s. 307.

⁷ Srov. Událost dne: Svatý Lukáš. MADDALENA. *Signály.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: <https://udalosti.signaly.cz/1010/sv-lukas>

ilustrace a celostránková zobrazení měsíců, kde nechybí výjevy z každodenního života, zobrazující širokou škálu zvířete.⁸

1.1.4 Novověk

Také v renesanci se užívalo zvířecích soch, tentokrát jako součást fontán, kašen, bran ad. A tento námět se rozmáhal i v malířství- například v díle Dürerově, Leonardově a Brueghelově. Dokonalou přehlídkou zvířecí říše pak bylo na počátku 16. století dílo Hieronyma Bosche *Zahrada pozemských rozkoší*. Zde umělec zpodobnil jak reálná, tak fantazií stvořená zvířata v návaznosti na jistou podobnost lidí se zvířaty v jistých ohledech. Zvířecí motivy zpracovával také Paolo Uccello ve svých malbách s tematikou loveckých honů a bitev, kde jsou zajímavým stylem zvěčněny koně. Na tuto dobu pozoruhodným dílem je *Satyr truchlící nad nymfou*, ústřední postavy jsou doplněny o vedle stojícího psa, který je portrétován s velkým citem a na nymfu se dívá stejně tesknivě jako satyr- je zde typickým symbolem věrnosti, oddanosti a propojení s člověkem.⁹ V renesančních obrazech je pes často malován na obrazech manželských párů, nejen jako symbol věrnosti, ale také lásky a chťíce.

V baroku se stále více uplatňuje oživení obrazu domestikovanými zvířaty- na mnoha portrétech lze nalézt psa jako symbol oddanosti vůči portrétovanému nebo koně, na němž zpodobněný sedí a vyjadřuje tím svoji vznešenost a často i nadřazenost. A koně jsou též součástí téměř všech děl s válečnými výjevy, pro svou neodmyslitelnou úlohu v boji. Barokní umělci se také nezdrahají zasadit zvíře do ústřední části obrazu, aby zabralo téměř celý prostor, jako je tomu u Caravaggiova díla *Obrácení sv. Pavla*, kde nad ležící postavou stojí kůň a zdá se být hlavním motivem- ve své době vyvolal obraz spekulace, zvláště pro své umístění v římském kostele Santa Maria del Popolo. Vůbec poprvé se ve větším měřítku zobrazují mrtvá zvířata jako součást zátiší. V Rubensově obraze s názvem *Paridův soud*, jsou hojně zastoupena zvířata, páv, pes, sova, mající symboliku a doplňující tak celý výjev a umocňující výraz celého díla.

⁸ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.88-89.

⁹ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s. 103.

Zajímavým tvůrcem v období klasicismu byl bezpochyby Francisco de Goya. Ve svých leptech zobrazoval různé alegorické výjevy a děsivé sny, obsahující noční živočichy jako sovy a netopýry nebo lidi se zvířecími znaky, znázorňující jejich charakteristiku. Zabýval se i litografií, tou dobou nově vynalezenou grafickou technikou, pomocí které bravurně zvětšil tradiční španělskou zábavu, býčí zápasy. V sochařství obzvlášť byla v popředí klasická antická témata, často se zvířecími atributy pro jasné rozpoznání výjevu, jako je tomu u sousoší Ganyméda s Diovyým orlem- Zeus se proměnil v orla s úmyslem mladíka unést a udělat z něj svého sluhu- orel je symbolem moci, božství. Malíř George Stubbs měl slabost pro ztvárnění zvířat, především loveckých výjevů a jeden z jeho nejrozměrnějších obrazů pojednává výlučně o zvěřném motivu a to koně napadeného lvem. Na vlastní oči údajně viděl posobný výjev při své cestě v Maroku. Obraz je velmi energický a plný napětí podpořeného zatěžitými drápy lva a vzepjetím koně. Dalším dramatickým dílem s tematikou napadení zvířetem je obraz Johna Singletona Copleyho s názvem Brook Watson a žralok, vycházející ze skutečné události- situace je zasazena do důmyslné trojúhelníkové kompozice tvořené vesly, nataženými pažemi a bidlem.¹⁰ Snové a fantazijní náměty lákaly malíře a spisovatele Johanna Heinricha Füssliho. V oblibě měl zachycování nočních mur a běsů, kde často vystupovala zvířata nebo nestvůry se zvířecími rysy- pro ty si často vybíral typické znaky znaky ptáků, hadů a běsnících koní.

Nadšením pro koně byli prostulí také Théodore Géricault a Eugène Delacroix. První z uvedených si liboval také v zobrazení dostihového prostředí a kuriozním dílem je obraz zpodobující koňské zadky. Na rozdíl od Géricaulta maloval Delacroix koně expresivně, často rozrušené a vzpouzející se, jak je tomu ve známém díle Vyděšený kůň. V tomto období se rozmáhal zájem o exotická témata ve všech sférách umění- příkladem je gobelín Černošský jezdec a velbloud zachycující spoustu druhů exotické zvěřiny, jež byla ústředním tématem a seznamovala tak diváky s odlehlými zeměmi. Krásnou malbou z období německého romantismu je Ariónova cesta po moři od Philippa Otty Runge, kde Arióna, hráče na lyru, zachránil delfin, když jej piráti hodili přes palubu. Výjev je zahalen do bezstarostné atmosféry a z obrazu vyzařuje klid a bezpečí- delfin je zde jako symbol svobody, přátelství a štěstí.¹¹

¹⁰ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.279.

¹¹ Srov. *Tamtéž*, s.309.

Realismus, jak sám název etapy napovídá, se zaměřel na zachycení živočichů realisticky, jak je možno je často vidat. Průkopníkem realismu je Gustav Courbet, který se, v souvislosti se zvířenou, zaměřil na lovecké výjevy z lesů. Naším představitelem je Karel Purkyně se svým obrazem Sova sněžná a dalšími zátišími s uloveným ptactvem. Stejný motiv si vybral i Adolphe Braun, jež zachycoval ulovená zvířata v kompozici i se zbraněmi a hudbeními nástroji pomocí fotoaparátu ve 2. polovině 19. století. Zástupcem skupiny prerafaelitů a realistickým tvůrcem byl William Holman Hunt- velmi zbožný, pečlivý a se snahou dosáhnout dokonalosti vytvořil dílo Obětní beránek, které namaloval na břehu Mrtvého moře v rámci židovského rituálu. V symbolickém aktu usmíření podle židovské víry odnáší obětní beránek lidské hříchy.¹²

1.1.5 Moderní doba

V moderním umění je možno vidět zvířata na obrazech jako symbol, například v díle Gauguinově je pes symbolem posmrtného života nebo mytologická díla Gustava Moreaua představují zvířata jako ztělesnění vlastností. Na obraze Nedělní odpoledne na ostrově La Grande Jatte pointilisty Geogrese Seurata je zobrazena opička držena ženou na vodítku- v oné době byly opice oblíbenými ochočenými mazlíčky, ale také jsou symbolem prostopášnosti a slovo označující opičí samici bylo totožné s označením pro prostitutku.¹³ Znepokojivou grafikou je dílo Odilona Redona Pavouk, tvor s lidskými zuby a nosem- pavouk obecně je symbol osudu a vytrvalosti. Redon byl nadšenec pro biologii a v jeho tvorbě se nachází inspirace bakteriemi a mikroskopickými živočichy. Fantazijní a bizarní malby vytvářel Arnold Böcklin. Nejčastěji zobrazoval výjevy na moři, mořské panny a hady a z mytologie jej zaujali kentauři, jednorožci a satyři. Jako kdyby utíkal z reality do snového světa, který zároveň zachytil na svých plátnech. Přímo slovo „zvíře“ má v názvu směr fauvismus, vyznačující se svou divokostí a nespoutaností. Mnoho slavných malířů nové doby zahrnuje téma zvířete do své tvorby, uvědomujíc si, že neodmyslitelně patří k universu stejně jako lidé a rostliny. Jmenujme například France Marca, Marca Chagalla, Henri Rousseaua, H. de Toulouse-Lautreca a v neposlední řadě i Pabla Picassa, který zahrnul zvířata i ve své slavné Guernice. Ta byla reakcí na španělskou občanskou válku, proto je tvořena v odstínech šedi a zobrazuje všelijaké útrapy. Inspiraci čerpal z díla Goyi i

¹² Srov. *Tamtéž*, s. 333.

¹³ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.367.

z fotografií v novinách. Nelze si nevšimnout nejednoznačné figury býka, častého motivu Picassových děl, který se z obrazu vyděšeně dívá lidskýma očima. Vedle něj je hlava zraněného koně s pokroucenými rysy. Jeho špičatý jazyk značí výkřik nevinných obětí ve válce. Hlava koně navíc ukrývá podprahový motiv smrti- lebku zformovanou z nozder a zubů koně.¹⁴ Surrealista Max Ernst dohnal animální výjev do extrému a vytvořil malbu Zoomorfní pár, kde se identifikoval s figurou ptačího muže, který je svazován vztahem.¹⁵ V uměleckých hnutích kolem poloviny 20. století se dokonce vyskytovala vycpaná zvířata jako součást výtvarných děl.

¹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 424-425.

¹⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 471.

1.1.6 Goya a jeho symboly zvířat v tvorbě

Francisco de Goya je významným tvůrcem maleb, kreseb a také grafik, zvláště rytin a litografií. Jeho dílo řadíme ještě k období baroka, ale tíhnoucí k realismu a romantismu. Goyův život je opředen mnohými útrapami, kterými si musel prožít, a ta se zrcadlí i v jeho tvorbě. Žil v době španělské inkvizice, revolt, žil v chudobě a v brzkém stáří jej postihla hluchota.

Z hlediska zobrazení zvířat v jeho tvorbě je třeba podotknout, že jím zobrazená zvířata měla úlohu buď doprovodnou- psík u nohou mladé dívky, kůň nesoucí panovníka atd. nebo ústřední, např. v podobě útočících býků španělské corridy. Z hlediska symboliky jsou pro nás zajímavé obrazy, kde zvíře nebo stvoření zvířecích rysů hraje negativní úlohu a ztělesňuje zlo- v mnoha případech právě soudobé a nevyhnutelné.

Jako dvanáctiletý chlapec nastoupil do učení malby a věnoval se konvenční tvorbě děl s náboženskou tematikou, jež se vyžadovala v té době. Učil se kreslit podle přírody a rytin. Když byl vyučen, zabýval se vlastními náměty, fantastickými a tragickými zároveň a líbivost s realismem ustoupily.¹⁶ Jako významný mezník v jeho tvorbě lze považovat Divokého býka, který se vyznačuje expresivností a alchymií barev. V roce 1799 vychází jedno z Goyových vrcholných děl Rozmary, soubor leptů, neúžeji spjatý s lidmi. Zobrazuje čaroděnické scény a spojuje morálku se společenskou satirou. Pro nás je zajímavé zobrazení některých lidí jako bytosti se zvířecími rysy.¹⁷

Goya používal často zvířat jakožto alegorií nešvarů. Na nejznámějším leptu série Los Caprichos (Rozmary) Spánek rozumu plodí nestvůry převládnu umělce hroživé vidiny. Umělec je napaden zezadu letícími sovami, které jsou pro své spojení s bohyní Minervou symbolem moudrosti, ale Goya poednal jejich temnou stránku a pohlíží na ně jako na posly špatných zpráv, symboly nocí a ohlašovatele smrti. Ve svém velkolepém díle Černých maleb na sklonku svého života zobrazoval své temnělé představy lidské duše se všemi jejími malichernostmi, posedlostmi a pošetilostmi. Zemřel roku 1828 ve Francii.¹⁸

¹⁶ Srov. GUDIOL, José. Goya. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n.p., 1982, s.17-25.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 60

¹⁸ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7, s.302

1.2 Zvíře v kontextu náboženství a mysticismu

Zvířata byla vždy součástí lidské existence, a tak není divu, že se stala také předmětem uctívání, různých pověr, mýtů a souvisela prakticky s každým světovým náboženstvím. Dokladem nám jsou již zmíněné pravěké kresby v jeskyních a na skalních stěnách, které, jak se domníváme, spojovala zvířata s jistým kultem a měla mystický význam.

Tato kapitola pojednává především o zvířatech, jež se stala předmětem praktické části této diplomové práce. Pak také o významných zástupcích živočichů promítnutých do náboženství, zvláště křesťanství, a kultů různých národů, a o zvířatech reálných a bájných, která byla často zobrazována ve výtvarných dílech.

Nejprve lidé pociťovali ze zvířat hrůzu a to byl pravděpodobně počáteční důvod jejich zobrazování asi před 20 000 lety. Dalšími důvody mohlo být čítání trofejí a v neposlední řadě uctívání tvorů, kdy pračlověk věřil v jejich nadpřirozené síly.

Buddhisté a hinduisté kupříkladu věří v reinkarnaci v rámci živočišné říše zahrnující i člověka. Jsou přesvědčeni o nesmrtelnosti duše a o spravedlivém koloběhu, který závisí na karmě. „ *Jeden buddhistický příběh vypráví o knězi, který se chystal obětovat kozu a všiml si, že se zvíře usmívá. „ Proč se směješ? Chystám se tě zabít!“ dožadoval se kněz. Kozu mu odpověděla, že se znovu narodí jako žába. „ A z toho se raduješ?“ ptal se kněz. „ Ne. Směji se, protože v minulém životě jsem byla kněžem. “*¹⁹

Zájem člověka o ostatní živé tvory se zakládal také na jejich prospěšnosti pro lidskou populaci- jako zdroj obživy, pomoc při lovu, cestování či jako společníci člověka. Extrémem ve významu úcty k živým organismům jsou mniši, kteří jsou stoupenci džinismu- vyznávají zásadu nikomu neublížovat, proto se ani nemyjí, aby nezahynuly organismy na jejich těle. Na obličejích nosí roušky, zamezující vdechnutí nějakého hmyzu a před každým svým krokem zametají.

¹⁹ SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 22.

První známý kult zvířete, pro nějž máme důkazy, se objevil v Německu a Švýcarsku, kde se našly pozůstatky kostí medvěda v kamenných skříňkách.²⁰ Nejstarší národy uznávaly představy stvoření světa spojené právě se zvířaty nebo jejich znaky. Časté jsou stvořitelské mýty související s vylíhnutím se boha z vejce- to je důvod, proč jsou tvorové, kteří se líhnou z vajec, považováni za kosmická stvoření a byly v dávných kulturách nejuctívanější. Celosvětovým symbolem se stal Ouroboros, což je had, který polyká svůj ocas- tvoří tím kruh- symbol věčnosti a nekonečného koloběhu zkázy a tvoření. Doklady o jeho zobrazení najdeme ve Střední Americe, starém Řecku a jižní Africe.²¹

Stejně tak, jako se lidé vyznačují chováním typickým pro jiné živočišné druhy, bývají zvířatům připisovány lidské vlastnosti, zvláště právě v mýtech, pohádkách, bajkách atd. Pro Evropu jsou nejvýznamnějšími tvůrci bajek Ezop a Jean de La Fontaine. Jejich příběhy byly často zpodobeny také na výtvarných dílech, zvláště rytinách. Každé zvíře disponuje příznačnými vlastnostmi- liška svou mazaností, páv pýchou, pes věností atd.

Dalším odvětvím, které se zabývalo zvířecí tematikou byla astrologie a astronomie- Lidé v uskupení hvězd viděli zvířata a proto tak většinu z nich po nich pojmenovali a to kupodivu téměř shodně ve všech světových končinách. Například Velký vůz neboli Velký medvěd je nazýván Velkou medvědicí a Indiány Nebeským medvědem. Také znamení zvěrokruhu jsou zastoupena živočichy. V Čínské astrologii dokonce rozdělenými na šest domácích a šest divokých.²²

Každá kultura má svoji mytologii a vlastnosti připisované zvířatům se nemusí vždy shodovat s ostatními kulturami. Ale neexistuje snad žádný nárok, který by ve svých mýtech a pověstech nepojednával o zvířatech.

Jak bylo zmíněno, v legendách se často vyskytují tvorové líhnoucí se z vajec. Jako první každého jistě napadne rod ptáků. Mýty pojednávají hned o několika druzích. Zástupcem dravců budících pozornost je kupříkladu sova. Do povědomí se dostala jako symbol Pallas Atheny, řecké bohyně moudrosti a učenosti. Protože ožívají hlavně v noci, přirovnávají se k nim ostražití vojáci a studenti. V křesťanství je sova s křížem na hlavě

²⁰ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 31-34.

²¹ Srov. Tamtéž, s.36-36.

²² Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s.46.

symbolem vítězství nad pohanstvím. V jiných kulturách má ale sova poněkud negativní význam. V judaismu představuje společníka démona ženské podoby zvaného Lilitha. V hinduismu létala na sově hrůzostrašná bohyně temnot Durga. V Číně je zvěstovatelkou pohrom a bouří, což patrně zapříčinila pověra, že mláďata sovy se učí létat až poté, co rodičům vydrápou oči.²³ Spojuje se s věštbou a okultními silami a považuje se za vševidoucího tvora.

Dalším dravcem zobrazeným v praktické části diplomové práce je orel. Vyznačuje se silou a proto je symbolem moci, vlády a vítězství. Patří k ceněným figurám, které směli užívat jen nejmocnější. Již ve starověku se objevuje na štítech a praporech válečníků (Egyptanů, Babyloňanů, Peršanů). Sloužil také jako symbol Jupitera, boha uctívaného Římany. Při heraldickém zobrazení se liší orlice s jednou hlavou od orla s dvěma hlavami, kterého můžeme spatřit na znaku České republiky. Dříve byl symbolem vládnoucího rodu Habsburků. Je také symbolem náležícím sv. Janu Evangelistovi. A orlice je možno spatřit na znacích některých panských rodů- například rod Kolovratů, Pánů ze Žirotína a Lobkoviců.²⁴ V Asii představoval dvouhlavý orel věčnou vládu a nesmrtelnost. Ve středověkém období symbolizoval orel ducha stoupajícího k nebesům a jeho obraz, jak loví ryby, byl vnímán jako jistá forma křtu a osvobození všech ztracených duší Ježíšem Kristem, přestože ve Starém zákoně se o něm pojednávalo jako o nečistém tvor. V mýtech často orel soupeří, například s býkem nebo se lvem, vždy ale vychází vítězně, což symbolizovalo triumf ducha a porážku surové síly.²⁵

Páv je dalším významným zástupcem z ptačí říše, jež se často promítá v symbolice. Je ztotožněn krásy, nesmrtelnosti a urozenosti. Z Indie se dostal na ostrov Samos, kde byl zasvěcen bohyni Héře. Ve 2. století př. n. l. byl posvátným ptákem bohyně Juno v Římě. Ve své vlasti je časté znázornění bohů jedoucích na pávovi. V islámu je symbolem vesmíru. I v raném křesťanství měl pozitivní význam, kdy se věřilo, že jeho maso se nekazí a obnova jeho peří byla považována za symbol zmrtvýchvstání. Dva pávi popíjející z jedné

²³ Srov. BIEDERMANN, Hans. *Lexikón symbolov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1992, 373 s., [16] s. obr. příloh. ISBN 80-215-0217-7, s. 282-283.

²⁴ Srov. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7, s. 177-179.

²⁵ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 114-115.

nádoby symbolizují duchovní znovuzrození. Oka na pavím peří se považovala za symbol boží vševidoucnosti.²⁶

Dalším tvorem líhnoucím se z vejce a velmi důležitým pro mytologii a symboliku je had. Inspiroval více kultů než kterékoli jiné zvíře. Jeho symbolika je bipolární- může značit smrt i život, znovuzrození i posmrtný život. V Americe je had chápán jako prostředník mezi peklem a zemí. V jiných kulturách se vyskytuje u stromu- hadí bohyně na ostrově Kréta, je zobrazována na mincích sedící pod stromem a hladící hada. Křesťanství jej vnímá jako posla Satana- kdy obepíná Strom poznání a láká Adama a Evu ke hříchu. I severské národy vnímají tohoto plaza negativně, stočeného kolem Stromu světa a nachystaného svět pozřít. Oproti tomu je had v oblasti Amazonie spojován s kultem narození a tamní obyvatelé považují za svého pověstného předka anakondu, která na souš vyvrhla prvního člověka. Kouzelným společníkem byl had také pro babylonskou Ištar, bohyni plodnosti, a hinduistickou Anantu. V Indii si vynesl hadův typický falický tvar symbol plodnosti a potence. Zvláště pak kobra je v mnoha kulturách uctívána. Bůh Višnu je zpodoběn jedoucí na tzv. kobře moudrosti. Egypťští faraoni nosili jako symbol božské a královské moci na svých korunách posvátné kobry.²⁷

Plazem důležitým pro mytologii mnoha národů a zároveň vyskytujícím se na tiscích diplomové práce je krokodýl. Jeho uctívání dosáhlo vrcholu v Egyptě, kde se těla krokodýlů mumifikovala, aby tak doprovázela faraona cestou na onen svět. Krokodýl byl vtělením boha Sebeka, který ztělesňoval zlé síly a byl patronem faraonů. Staří Římané se domnívali, že ten, kdo se natřel krokodýlí masťou, může bez ohrožení plavat mezi nimi a krokodýlí kůže přibitá na dveřích domu měla ochránit před krupobitím. Ve středověku byl tento plaz díky svým mohutným čelistem symbolem pekelné brány. Krokodýl se také považuje za symbol pokrytectví, jelikož dle pověr po požití kořisti roní „krokodýlí slzy“ lítosti.²⁸ První křesťané měli za to, že lidská duše patřící tomu, kdo byl usmrčen krokodýlem, se odebrala do pekla.²⁹

²⁶ Srov. BIEDERMANN, Hans. *Lexikón symbolov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1992, 373 s., [16] s. obr. příloh. ISBN 80-215-0217-7, s. 221.

²⁷ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s.102-105.

²⁸ Srov. BIEDERMANN, Hans. *Lexikón symbolov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1992, 373 s., [16] s. obr. příloh. ISBN 80-215-0217-7, s. 147-148

Předmětem mého zájmu se stal také žralok, obávaný predátor moří. Vyvolává hrůzu už jen způsobem útoku na své oběti, kdy kořist obklopí a zaútočí zesponu- tento moment je zachycen i na jednom z linorytů náležících praktické části této diplomové práce. Stal se také terčem výplodů o vodních příšerách. Biblická pasáž o Jonášovi se může podle mnoha výkladů vztahovat spíš než k velrybě ke žralokovi. Ve starověku popisuje Hérodotos, jak žralok pozřel 300 Peršanů při tažení Xerxese. Obyvatelé žijící v blízkosti moří obývaných žraloky si jejich nebezpečí tolik nepřipouští, ale například na Srí Lance kněží uvalují kletbu na žraloka, aby mohli lovci perel v bezpečí vykonávat svou práci. Žraločí moc a síla se promítá i v zobrazení hinduistických bohů- Višnu bývá zobrazen mezi čelistmi obrovského žraloka a bůh bouře uctíváný v Japonsku prokázal svou odvahu tím, že se mu podařilo přeplavat oceán se žraloky pod pažemi.³⁰

Symbolem píle a pracovitosti je odpradávná včela, drobný zástupce z říše hmyzu s hierarchizovaným společenstvem. Už Egypťané uctívali včely domnívající se, že jsou zrozeny ze slz Ra, boha slunce. Včelí královna je prototypem královské moci. V křesťanské symbolice představuje včela vzkříšenou duši a roj včel je metaforou mravného, řádného, naplněného života. Podle řeckých pověstí je včelí produkt- med, spojen s výřečností a velcí řečníci a básníci jej v dětství ochutnali. Med a žihadlo je také alegorií pro Ježíše a jeho umučení.³¹ Včela se také stala symbolem Napoleona.³²

Asi nejvíce zobrazovaným zvířetem od pravěku až po současnost je kůň. Nenajdeme snad žádný národ nebo historické období, které by na koně zanevřelo. Toto zvíře, zprvu využíváno pro maso, postupem času k dopravě a chovu, bylo považováno za velmi inteligentní a svéhlavé. Pro mongolské národy byl kůň prostředníkem, jehož úloha spočívala v odnášení duchů zemřelých na onen svět. Hinduisté koně spojují s nastolením míru a spasení prostřednictvím boha Višnu. I severské mytologie provází představa koně jako společníka bohů- konkrétně samého Odina, který jezdil na osminohém, silném hřebci,

²⁹ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 100

³⁰ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 138-139.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 126-127.

³² Srov. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7, s. 253.

potomkovi Loki.³³ Také v heraldice má kůň své místo- v našich zemích je znamením rodu pánů z Pardubic a ve znaku města Ostravy.³⁴

Za zmínku stojí další kopytník a tím je býk. Mezi jeho znamení patří plodnost a síla. Již u Babyloňanů a Asyřanů budil respekt a byli přesvědčeni, že bez pomoci bohů není možné jej zkrotit. Právě díky plodnosti je spojován se sluncem dávajícím život. Chetité zobrazovali svého boha slunce v kočáře taženém býky. Severská mytologie býka ztotožňovala s bohem hromu, Thorem, a zároveň s bohyní plodnosti, Frejou. Hinduisté skot dokonce uctívají a je zakázáno pozřít jeho maso. Mínojské obřady přeskakování býků na Krétě pravděpodobně daly vzniknout legendě o Mínoštaurovi s hlavou býka požírajícího mladé dívky do jeho usmrcení Théseem.³⁵ Symbolika býka v křesťanství je zastoupena především v zobrazení sv. Lukáše, jehož je atributem. Také v naší heraldice je často používán, kupříkladu ve znaku města Svitavy.³⁶

Zbývá ještě zmínit bájná zvířata přebývající v lidské fantazii jako součást mýtů. Většinou se jedná o tvory připomínající reálná zvířata, ale s děsivějším vzezřením nebo nadpřirozenými schopnostmi.

Z antické mytologie je nám znám tvor, jenž má horní polovinu těla lidskou a zbytek těla koně, řeč je o kentaurovi. Báje praví, že byl potomkem Ixíona, Thessálského krále. Nejenže měli kentaurové podobu člověka i koně, ale také vlastnosti obou se u nich snoubily. Často je o nich vyprávěno jako o krutých a nelítostných bytostech a poslech podsvětí. Výjimkou byl Cheirón zosobňující moudrost. Stal se učitelem řeckých hrdinů, Achillea a Iásóna. Měl znalosti z odvětví hudby, lékařství a lukostřelby.³⁷

Rozšířeným mytickým tvorem je sfinga. První zmínky souvisejí s Egyptem, kde střežila hrobky faraonů, měla tělo lva se ženskou hlavou a symbolizovala spojení fyzické a intelektuální síly. Záhy na to se sfinga objevila také v řecké mytologii, ale v okřídlené

³³ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 82-83.

³⁴ Srov. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7, s. 128.

³⁵ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 90.

³⁶ Srov. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7, s. 29.

³⁷ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 146

formě. Proslavila ji tragédie o Oidipovi, kde střežila Théby a zabila každého, kdo neuhodl hádanku. Až Oidipovi se podařilo Théby zachránit a sfinga se vrhla do moře.³⁸

Tvorem postrádajícím lidské znaky je drak, často zmiňovaný v mnoha legendách a pohádkách. Tento ještěrovitý netvor s tlamou plnou zubů a sršící oheň je jakousi zvířecí skládkou budící hrůzu i respekt. Představuje vládu a moc. V našich končinách nabývá drak ryze negativního významu- věznitel urozených panen a bohatství, soupeř Sv. Michala a obraz Satana- zkrátka překážka na cestě k vítězství. Dualitu draka dokazují Číňané, pro které je drak symbol vyššího duchovna a božstva. Je také součástí čínského zvěrokruhu a symbolem císařství a moci.

Zástupcem okřídlených bájných tvorů je fénix, pták, který sám sebe spaluje, aby se mohl z popela opět zrodit a je proto pokládán za symbol znovuzrození, věčnosti života smrti a koloběhu. Církev ho připodobňovala ke Kristu a jeho vzkříšení a zmrtvýchvstání. Je zobrazován s rozepjatými křídly, zlatě a rudě žíhaný a je atributem čistoty.³⁹ Kvůli svému zabarvení není divu, že byl v Egyptě symbol boha slunce Ra. Pro Římany se stal symbolem věčnosti a pro Číňany jednotou a spojením slunce a měsíce.⁴⁰

V legendách a mýtech omílaný a většinou vedle mladé dívky zobrazovaný jednorožec je znám po celém světě. Jen jeho popis se kraj od kraje mírně liší- v Římské říši připomínal spíš nosorožce, v Číně zase draka. Nejčastěji je však zobrazován jako kůň s velkým rohem uprostřed čela, ten byl podle bájí rozemlet a pomáhal při léčbě epilepsie a účinkoval proti jedům. Popisován je jako jeden z nejpoetičtějších a nejušlechtilejších bájných tvorů. Podle legendy mohla jednorožce polapit pouze čistá panna- tuto tradici převzalo křesťanství a symbol jednorožce koresponduje s neposkvrněným početím.⁴¹

I přes modernizaci všeho kolem nás mýty a pověsti nevyumizí a stále budou středem zájmu mnoha příznivců historie, mytologie a především dětí.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 148-149.

³⁹ Srov. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7, s. 56-57.

⁴⁰ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 153.

⁴¹ Srov. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8, s. 151.

1.3 Zobrazení zvířat v poválečném vývoji českého grafického umění

Grafika velmi citlivě reaguje na změny naší společnosti od konce války, což se projevuje na celostátních výstavách přibližně od roku 1950. Je umělecky nejaktivnější ve vztahu na soudobé situace a obsahuje v sobě napětí mezi formou a obsahem, mezi realitou a jejím převedením do grafické podoby. Dnešní grafika je značně rozvětvená a různorodá. Přestože námětů je nepřehledné množství, motiv zvířete se v grafických dílech objevuje poměrně často. Ať už se jedná o ilustrace dětských knížek, encyklopedické publikace či volné grafické listy. Pro příklad si uvedme některé představitele české, potažmo slovenské, grafické poválečné scény společně s jejich tvorbou, jež se stala přínosem jak pro odbornou, tak pro laickou veřejnost.

Výtečným technikem a skvělým pozorovatelem byl **Jindřich Mahelka**, který se vyučil typografem. Oblíbenými grafickými technikami mu byly lept a dřevořez, pomocí nichž zobrazoval především českou krajinu společně s faunou jí náležící.

Dalším grafikem zabývajícím se krajinářskou tvorbou a potažmo detailním zachycením živočichů byl **Ladislav Čepelák**, působící také jako docent na pražské AVU, v ateliéru grafiky. Síla jeho děl spočívá v působení silných čar a černých a šedých ploch v akvatintě a leptu. Zaujme svou emotivností a prostotou. Oblíbeným námětem z říše živočichů se mu stali motýli, které věrně zpracoval s veškerými detaily.⁴²

Vyučeným litografem a mistrem této techniky se stal **Karel Oberthor**. Podmanil si techniku jemně lavírované barevné litografie, kterou je schopen tisknout z jednoho kamene pomocí svého jedinečného postupu. Oberthorovým vděčným tématem byli koně. Tato zvířata stylizoval do zajímavé podoby, kdy tělo se zdá být protáhlé, končetiny zúžené a krk mohutný a značně ohnutý. Jeho tisky působí poetickým až melancholickým dojmem a některé připomínají tvorbu pointilistů.⁴³

⁴² Srov. KABINET ČESKÉ GRAFIKY. *Fineart* [online]. [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.fineart.cz/Umelci/Cepelak-Ladislav.aspx>

⁴³ Srov. KOUZLO EX LIBRIS. *Magic exlibris* [online]. [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.magic-exlibris.webgarden.cz/dalsi-autori-o-z/oberthor-karel.html>

Karel Teissig je představitelem mezinárodního ilustrátora, který se učil jak v Praze na AVU, tak v Bruselu. Ilustroval mnoho knih a zajistil si spolupráci téměř se všemi českými nakladatelstvími. Zabýval se také tvorbou plakátů, za něj získal prestižní celosvětové ocenění, cenu Toulouse-Lautreca, roku 1961 v Paříži. Jeho díla zahrnující zvířecí motivy jsou především plakáty (Smrt krásných srnců) a ilustrace knih (Polární medvěd). Ztvárnění je v některých případech surrealistické s dávkou nadsázky.⁴⁴

Pilnou ilustrátorkou více než sedmdesáti knih a časopisů je **Olga Čechová**. Tato uznávaná česká grafička je známá i v mezinárodních kruzích a má široké pole působnosti. Ve volné grafice je možno pozorovat rozvinují její pozoruhodné fantazie, její vnitřní dramatický svět. Objekty sice mají skutečnou podobu, avšak nadreálnou funkci. Pracuje především technikou suché jehly a pro menší formáty volí dřevoryt. Pro naše účely je stěžejní její cyklus Hlavy zvířat z roku 1971, kde užila spojení barevné litografie a kamenorytiny. Je pojednán v pastelových barvách, expresivně a stylizovaně tak, aby umocnil charakteristiku jednotlivých zvířat.⁴⁵

Rovněž jako Čechová, je i **Květa Pacovská** mezinárodně uznávanou ilustrátorkou. V ilustracích pro děti se snaží experimentovat a to technikou suché jehly a leptu, i barevného. Pracuje v jednoduchých tvarech a liniích a využívá symbolů. Zvířata ztvárňuje jen v základních geometrických tvarech a ve velmi výrazných barvách, zvláště v červené. Pacovská je známá především ve světě, například v Japonsku se stala velmi populární díky svým pestrobarevným tiskům. „*V roce 1992 získala Cenu Hanse Christiana Andersena, o které se říká, že je to Nobelova cena za dětskou literaturu.*“⁴⁶. Nyní se zabývá tvorbou autorských knih vnímatelných vícero smysly.

Vladimír Komárek je grafickým poetou, který je schopen radovat se z každodenních maličností a toto umění převádí do svých děl, která jsou povětšinou zpracována technikou suché jehly, řidčeji dřevorytu. Záhadou je Komárkova obliba v zobrazování ptáků- ptáků v otevřené knize, letících nad židlí, držených člověkem v náručí. Snad se jedná o vyjádření prchlivosti okamžiku, kdy se pták letem přemístí během chvilky z jednoho místa na druhé.

⁴⁴ Srov. Terryho ponožky. [online]. [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.terryhoponozky.cz/plakaty/parametr-1-autori/41-teissig-karel>

⁴⁵ *Art bohemia* [online]. 2005-2012 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/Cechova-olga>

⁴⁶ KUNTOŠ, Marek. Galerie musela zrušit výstavu nemocné ilustrátorky. *Tydenvlk* [online]. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.tydenvlk.cz/zpravy-3/6670-galerie-musela-zrusit-vystavu-nemocne-ilustratorky>

Není snad Čecha, který by neznal dílo prvotřídního českého grafika a především ilustrátora, **Adolfa Borna**. Born začínal jako karikaturista a prvky humoru jsou v jeho dílech stále patrné. Dříve se zabýval dřevorytem a linorytem, později se věnuje výhradně barevné litografii. Vědomě užívá nadsázku, černý humor a ironii a jeho díla jsou všem srozumitelná a úsměvná. Často zobrazoval lidi s atributy zvířat, jež měly vyjadřovat jejich charakter. Najdeme i díla, která zobrazují fantazijní zvířata, která jako by si propůjčovala různé části těl mnoha živočichů a vytvořila tak celistvý nový druh.⁴⁷

Mírumilovnou tvorbou je proslulá **Emílie Tomanová**. Její rukopis je naivně dětský, avšak technicky dokonalý a díky tomu oplývají její díla zvláštním půvabem. Věnovala se technice barevného leptu a zachycovala tak své dojmy z rodinného života a své dětské představivosti. Vědomě stylizuje a její ztvárnění je naivní, ale precizní a hravé a o její díla je pořád velký zájem. Znáмым dílem je její cyklus astrologických znamení, kde věrně, až s Hollarovskou přesností zpodobuje zvířenu (Rak, Lev, Býk ad.).

Mimo republiku, na lipské grafické škole, studoval **Jiří Šalamoun**. Je znám hlavně svou animací dětského večerníčku o Maxipsu Fíkovi a ilustrací dětských knih a chlapeckých románů. Svou tvorbu pojímá vesele a hravě, bez zbytečných detailů a stínování. Koloruje plošně a jeho stylizační um a písemné ztvárnění je jedinečné. Šalamounovo dílo stojí na dobromyslné satíře a intelektuálním vtipu.

Národním umělcem specializujícím se na zobrazování vesnických scénérií byl **Vojtěch Sedláček**. Typické jsou pro něj náměty prací na poli ve všech ročních obdobích. Zachycoval žánrové výjevy každodenního života na vsi, včetně veškerého domácího zvířectva. Jeho linka je nanejvýš uvolněná, hbitá, jako by se jednalo o pouhé skici, ale obliba jeho grafických tisků je nemalá a v prodeji je již jen hrstka jeho prací.

Již před ukončením druhé světové války se věnoval grafice **Zdeněk Seydl**. Byl mistrem nadsázky a karikatur, úsměvu přecházejícího až v posměch. Stal se ilustrátorem mnoha světových publikací, kde využil galerii prérůzných zvířat a spolupracoval s televizí a filmem. Oblíbenými technikami byly zprvu suchá jehla, později barevná litografie. Zpodobení zvířat Seydlem je zjednodušené, přitom dekorativní a působivé.⁴⁸

⁴⁷ Srov. Creativo. [online]. 2010 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.creativoas.cz/adolf-born.php>

⁴⁸ Srov. Art bohemia. [online]. 2005-2012 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/Seydl-zdenek>

1.4 Michal Cihlář

Tento významný český kreslíř a grafik se narodil roku 16. září 1960 v Praze. Jeho cesta k umělecké tvorbě započala už v dětství. Dokladem toho jsou jeho kresby umístěné na celoživotní výstavě, které pochází z doby, kdy Cihlářovi nebyly ani tři roky. Spolu s touhou se zviditelnit a jeho pílí docílil, že se stal slavným a známým grafikem. Coby jedenáctiletý chlapec se pustil také do výroby svého vlastního časopisu Vločka, jež obsahoval jeho texty a kreslené příběhy. Také se zúčastnil několika dětských soutěží, kde se úspěšně umístil na předních příčkách. A v dospělém věku, roku 2003, mu byla udělena prestižní Cena Vladimíra Boudníka za rok 2002, aniž by o její získání nějak usiloval a až do chvíle, kdy obdržel telefonát od poroty, která se chtěla ujistit, zda cenu skutečně převezme, vůbec netušil, že je jejím nositelem.

Byl absolventem výtvarné školy na Hollarově náměstí v Praze, kterou dokončil roku 1980. Bohužel nebyl ihned po studiích přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, ale nebýt toho, nepracoval by pro studio kresleného filmu Bratři v triku na Barrandově jako fazař Večerníčků a patrně by neobjevil kouzlo a možnosti linorytu. Okolnosti svého pozdějšího směřování popisuje takto: „*Do svých dvaceti jsem jen kreslil. Pak jsem šel náhodou na Zbraslav na výstavu sochaře Štursy a on tam měl vedle vystavených skic k sochám i takové malé jednobarevné linoryty s ženskými akty. Bylo to úžasné bezprostřední. A tenkrát jsem pochopil, že síla grafiky se skládá ze dvou částí, z živočišného projevu autora a z respektování řemesla.*“⁴⁹

Linoryt byl vždy považován spíše za okrajovou techniku, co se grafického ztvárnění týče, vhodnou nanejvýš pro začátečníky a amatéry. Přesto se mu čas od času věnovaly i známí umělci, jako například Pablo Picasso nebo Jan Štursa, Vojtěch Preissig či Josef Čapek.

Druhý pokus o přijetí na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou se stal úspěšným. Michal Cihlář nastoupil roku 1981 do speciálního ateliéru knižní kultury a písma profesora Milana Hegara, ten však jeho nadšení pro linoryt nesdílel. Pochopení našel až ke konci studií u docenta Jana Solpery. V průběhu svých šestiletých studií na VŠUP vytvořil

⁴⁹ VOLF, P. *Michal Cihlář*. Praha: BB/art s.r.o., 2004. ISBN 80-7341-239-X. s. 7 - 8.

několik barevných linorytů, které poprvé představil na své první sólové výstavě v Kulturním domě Dopravních podniků v Praze, kde běžně vystavovali mladí umělci. V dřívějších dobách musela být umělcem osvojená především technika, musel být zdatným řemeslníkem. Dnes se toto téměř vytráví, jako by postačovalo mít jen talent a především lokty. Cihlář měl tendence dělat věci podle sebe a ignorovat zákazy, jako například když VŠUP tenkrát mimoškolní výstavy zakázala, byl tázán, proč i přesto vystavoval a jeho odpověď zněla: *„Protože jsem chtěl dokumentovat své úsilí z nějakého předešlého období. Chtěl jsem se konfrontovat. A především jsem chtěl zhavit své jméno. Na začátku totiž bylo nezbytně nutné najít nějaké pevné zázemí na uměleckém poli. Zázemí nejen zavazuje, ale i stimuluje a ulehčuje vnímání děl budoucích.“*⁵⁰

Už na studiích bylo jeho záměrem absolutní převedení předlohy do grafické podoby pomocí linorytu, k čemuž se tato technika zpravidla nepoužívala. Tehdy si vybíral především tematiku novin, kterou takto zpracovával za pomoci Jiřího Koláře, šlo de facto o jakýsi český pop-art. Toto své dílo spojil roku 1988 s Čestmírem Suškou, jež byl členem skupiny Tvrdohlaví, a společnými silami připravili výstavu zvanou Vizualní dojem z novin, prezentovanou na Staroměstském náměstí v Inzertní síni deníku Mladá fronta. Ze soudobých socialistických novin si dělali legraci a všelijak je parodovali a namísto katalogu vydali vlastní fiktivní noviny „Suchou Cihlu“ s narcistickými texty. Dodnes mu veškeré noviny slouží jako zdroj inspirace, možná je to právě jeho zájmem o všednost a každodennost. Stejný postoj měli i nejslavnější představitelé amerického pop-artu Roy Lichtenstein a Andy Warhol, umělci, kteří Cihlářovu tvorbu ovlivňovali. Pop-art už od svých počátků, tedy padesátých let dvacátého století, rád vyzdvihoval obyčejnost, všednost, čerpal z komixů, reklamy, obalů, fotografií v časopisech, zabýval se tím, čím dosud umění opovrhovalo. Roku 1989 Cihlář spolu s fotografem Rudo Prekopem iniciovali založení Warholova muzea. Cihlář měl s Warholem společnou vášeň ve zmnožování, multiplikaci, jednoho motivu a zálibu v tapetách. Zde bylo podstatné lpění na tématu, které se stále (zdánlivě monotónně) kopíruje, ale nabývá velké síly ve svých variacích. Stal se tvůrcem tapety pro českou hospodu na EXPO 1992 v Seville, na níž byli rozmístěni česači chmele a pijáci piva. Stejného roku také vytvořil v pražské galerii Fronta nádherné tapety s motivy papoušků, hmyzu, hadů i samotného Warhola. Jeho tapety připomínali tvorbu význačného švýcarského grafika M. C. Eschera.

⁵⁰ VOLF, P. *Michal Cihlář*. Praha: BB/art s.r.o., 2004. ISBN 80-7341-239-X. s. 9.

Cihlář tvrdí, že jeho láska k opakování motivu vychází také z jeho koníčku, kterým je sběratelství. Kupříkladu jeho sbírka obalů od žvýkaček čítá přes sedm a půl tisíc kusů z pětaosmdesáti zemí světa a stala se tak jednou z nejbohatších sbírek v republice. Jeho koláže jsou ovlivněny sběratelstvím, například 962 brejlátejch nebo Velká sbírka malých fragmentů a především jeho nekoneční koláž Trojice, lepená už od roku 1983 až doposavad. Tuto koláž vystavil v roce 2002 v Galerii Pecka, čítá kolem tří tisíc trojic rozmístěných na stěnách zobrazujících např. tři tramvaje, tři postavy, tři krále, tři zebry atd. z různých tištěných zdrojů vystřižené. Michal Cihlář má zkrátka cit pro uspořádávání, zařazování, má vytrvalost, vždy pracuje precizně a umí věci objevovat. Pedanterie je u umělců vzácná, ale jak je vidno u Cihláře, je možná. Avšak spolupráce s ním zahrnuje, že k dotyčnému bude stejně náročný jako sám k sobě a od ostatních očekává stejný přístup se stejnou dávkou preciznosti a odhodlanosti. Není u něj přípustné popustit uzdu momentální fantazii či náhodné inspiraci. Vyniká tak ale nahodilost počáteční myšlenky, která je rozvržena ve vícero rovinách: umělec vyhotoví papouška v mačkaného papíru, jež koloruje (skutečný biologický druh se všemi svými charakteristikami), zasadí jej do skutečných křovin na zahradě. Tudíž živého tvora promění v umělého a v živém okolí jej instaluje. A následně jeho život ještě několikrát pojistí: fotografií, linorytem i tapisérií.

Co se grafiky týče, jde Cihlář proti proudu- mnozí grafici každou grafiku tisknou v rozsáhlých nákladech, on nikoli. Tiskne vždy jen omezený počet linorytů, ne více než dvacet. Vede si také knihu z linorytových matric, s údaji o nákladu, použitých barvách, případně informace o majitelích. Po vzoru Picassa se některé z těchto záznamů objevují přímo i na tiscích. Asi nás nepřekvapí skutečnost, že vlastní několik deníků, především ze svých zahraničních cest, kam vlepuje vstupenky, účty, obaly, květiny a dokonce brouky a škeble. Tato umělecká díla byla k vidění roku 1998 v pražském divadle Archa na výstavě Cestovní deníčky a o rok později byly součástí výstavy Cesta na jih v Obecním domě. Celkový počet činil dvacet osm kusů a jsou velmi inspirující pro založení vlastního deníku.

Sám sebe Cihlář považuje za realistu. Sice vychází ze skutečnosti, ale tu následně přetváří a vytváří z ní nadreálné světy obsahující dávky exprese. Jeho linoryty vychází z různých novinových fotografií nebo vlastnoručně pořízených rodinných snímků. Dále si skládá svá zátiší, jež nejprve nakreslí a poté převede do grafiky.

Předlohy rád přiznává, ať už se jedná o inspirační fotografie, kresby, novinové články, ukazuje jimi cestu, jak se dopracoval ke kýženému výsledku. Tato cesta je zdoluhavá a náročná a autor musí dotáhnout nápad za pomoci vlastních sil do nejlepšího možného konce. Takovým oříškem byl pro Cihláře dvaadvacetibarevný linoryt.

Roku 1992 předvedl na autorské výstavě s názvem Pitva knihy svou zálibu ve sběratelství a inspiraci časopisy a novinami. Graficky upravil a ilustroval knihu Komu se to dostane do rukou, antologii příběhů od amerických autorů, jež obsahuje historky Marka Twaina, Ambrose Bierce, Edgara Allana Poea nebo Hermana Melvilla. Tvorba ilustrací předcházelo použití různých fotek jako předlohy- když potřeboval tygra, vzal zavděk fotografií z National Geographic, když dívku, popadl jakýsi filmový časopis, zábradlí načrtnul u babičky v domě. Výstava Pitva knihy zapůsobila svou upřímností a ztvárnila tak velký projekt, za který Cihlář v témže roce získal dvě první ceny (za grafickou úpravu a za ilustrace) v soutěži, jež pořádalo ministerstvo kultury, Nejkrásnější kniha roku.

Další Cihlářovo směřování předznamenala jedna z grafik, předvedená na výstavě v Galerii Pecka. Byl to exponát s názvem Narozeniny v zoo. Byla to důležitá věc nikoli pojetím, nýbrž svým prostředím zasazeným do pražské zoologické zahrady. To se psal rok 1997 a tímto se rozjela další Cihlářova aktivita spojená s užitou grafikou. Přijal nabídku, která pojímala rozsáhlou práci: osobitě ztvárnit grafický image a celý informační systém Zoo Praha. Úkol to byl nesnadný, dlouhodobý, ale pro něj to byla především výzva! A jeho plakáty pro zoo si před lety vybral jako svoji diplomovou práci. Jeho lásku ke zvířatům ztvárnil už dávno, před touto nabídkou a to jako trojrozměrné plastiky se skákajícími tučňáky. Díky svému rukopisu se mu podařilo přilákat pozornost veřejnosti a pozměnit charakter zoologické zahrady. Nové pojetí získalo logo, plakáty, letáky, vstupenky, suvenýry, ale i vizitky zaměstnanců, informační tabule, výroční zpráva, vymyslel dětské omalovánky, pojednal firemní auta, tramvaje, autobusy. Cihlářovi billboardy jsou vidět všude po Praze i mimo ni, podél dálnic, ve světelných vitrínách zastávek MHD. Málokomu z umělecké sféry se tak úspěšně podaří vstoupit do povědomí veřejnosti jako právě jemu. Každý linoryt zpracovává do nejmenších detailů, tentokrát ale za pomoci počítače. Reprodukcí zvířat a napodobování v díle Cihláře lze chápat jako příklon k realistickému ztvárnění. Vyznačuje se hloubavostí a posedlostí detailem, aktivními návraty až fascinací světem zvířat, tudíž odevzdání se danému motivu a zcela objekt ovládnout. Společně se

svou manželkou Veronikou Richterovou navrhli a zrealizovali u vstupu do zoo „chodník slávy“ (otisky stop několika slavných zvířat ze zoo adjustované jako chodník hollywoodských hvězd, nacházející se v Los Angeles). Oba tito umělci pojmají obraz zvířete obdivuhodně realisticky a soustřeďují se na abstrahování klíčových detailů, jež umožňují spolehlivě druhově určit zobrazené tvory. Toto pojetí je nesamozřejmé a je možno jej dosáhnout pouze nekonečným pozorováním. „V Cihlářově až obsedantní reprodukci reality vystupuje do popředí fascinace aktem tvoření, vznikem a zánikem, variabilitou a řádem. Silám prostupujícím přírodním děním je analogické autorovo zdolávání kusu lina- fyzicky náročný boj s hmotou, živelný, když zcela v intencích vlastního řádu, který autor pedantky dodržuje.“⁵¹

Richterová i Cihlář sdílejí nadšení pro sběratelství, muzea a veškeré exponáty. Oba jsou plni obdivu ke sbírkám Emila Holuba, Náprstka i Friče. Milují naivní expozice zahrnující imitaci pravé přírody. Skleněné oči zvířat jsou pro ně plny pochopení. Sám Cihlář vypovídá o své fascinaci jedním exponátem na chodbě Národního muzea: „*Má úcta před alkou velkou byla dokonce tak velká, že podprahově způsobila mou celoživotní náklonnost ke všem podobným černobílým vzpřímeným ptákům (tučňákům) i dalším tvorům téže barevnosti (pandy, lemuři, zebry, tapíři...)*“.⁵² Dalším zásadním tématem pro tvorbu jsou pro Cihláře papoušci. Jeho zalíbení samozřejmě pramení z chovatelství andulek v dětství, jež zdokumentoval nespočtem fotografií, které si následně lepil do papouščího alba.⁵³

Linorytem se Michal Cihlář zabývá více jak dvacet let na nejrůznějších úrovních a zatím nepřemýšlí o změně: „*Důležité je, že mi linoleum dodnes dává netušené možnosti, které bych si teprve časem chtěl odzkoušet. A tak mu každopádně zůstanu věrný.*“ Jak už u něj bývá zvykem, s ironií ještě dodává: „*Jo, a taky je to pořád ta nejlevnější hmota, do které se dá bez zábran rejt.*“⁵⁴

Inspirace k umělci nepřichází jen ze samotné přírody. Kdysi vyvolávaly silné emoce i filmy, například Hitchcockovi Ptáci či Ivce Elsa. Také filmová znělka společnosti Metro-

⁵¹ CIHLÁŘ, M. *Tamtéž.* s. 7

⁵² CIHLÁŘ, M. *Zvěřstvo: zvěřosnubnost Michala Cihláře a Veroniky Richterové.* Vyd. 1. Praha: UPM, 2007, ISBN 978-80-7101-070-8. s. 13

⁵³ Srov. VOLF, P. *Michal Cihlář.* Praha: BB/art s.r.o., 2004. ISBN 80-7341-239-X. s.6-126.

⁵⁴ VOLF, P. *Michal Cihlář.* Praha: BB/art s.r.o., 2004. ISBN 80-7341-239-X. s. 15

Goldwyn-Mayer se řvoucím lvem je dodnes nezapomenutelným prvkem. Díkynavštěvované škole si osvojil vztah ke Zdeňku Burianovi, Dürerovi, k Purkyňově Sově sněžné ad. Později se seznámil s Da Vinciho Dámou s hranostajem, smečkou barevných koček Andyho Warhola, Ladovým Mikešem a Hollarovou Kočkou, která nemlsá.⁵⁵

Richterová k jejich společné obrazové publikaci s názvem Zvěrstvo dodává: „*Zvířata na nás opravdu imaginárně útočí ze všech možných koutů a my se nestíháme s inspirací vyrovnává.*“⁵⁶

⁵⁵ Srov. CIHLÁŘ, M. *Zvěrstvo: zvěrosnubnost Michala Cihláře a Veroniky Richterové*. Vyd. 1. Praha: UPM, 2007, ISBN 978-80-7101-070-8. s.7-126.

⁵⁶ CIHLÁŘ, M. *Zvěrstvo: zvěrosnubnost Michala Cihláře a Veroniky Richterové*. Vyd. 1. Praha: UPM, 2007, ISBN 978-80-7101-070-8. s. 16

1.5 Grafické techniky

Grafikou rozumíme rozmnožování výtvarného díla za pomoci tisku. Dříve označoval pojem grafika veškeré způsoby kreslení a psaní (z řeckého *grafein* = kreslit, psát), posléze se termín zúžil na text nebo reprodukovanou kresbu. V dnešní době chápeme toto označení jako kopírování kresby do podoby, kdy je možno natisknout v grafickém lisu větší počet stejných výtvarných děl. Základním principem je v tom případě rozmnožování děl tiskem.

U některých grafik lze vytisknout velké množství stejně kvalitních tisků, avšak existují i takové, u kterých se kvůli tlaku v lisu štoček postupně znehodnocuje a tím se zhoršuje kvalita otisků. Celkový náklad je tudíž pro zájemce omezený počtem. Právě množství tisků je často kritérium odlišující uměleckou grafiku od průmyslového tisku. Tisk mnoha kvalitních grafik je možný u takových technik, kde se tiskem štoček příliš nedeformuje, jsou to např. dřevoryt, dřevořez, linoryt nebo litografie. Za originální uměleckou grafiku bývá považován náklad čítající maximálně 200 tisků. Autor tohoto výtvarného díla se svým podpisem zaručí, že tisk pořídil danou grafickou metodou a že všechny signované výtisky jsou kvalitní.

Grafické techniky je možno rozdělit do skupin podle několika kritérií, například podle použitého materiálu, podle zpracování (mechanické či chemické), ale nejčastější je dělení technik podle způsobu provádění otisku ze zpracovaného štočku. Takto dělíme grafiku na tři hlavní skupiny: tisk z hloubky, tisk z výšky a tisk z plochy.⁵⁷

⁵⁷ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafika*. Praha: Aventinum, 2010, 205 s. Výtvarné techniky (Aventinum). ISBN 978-807-4420-030.

1.5.1 Tisk z výšky

Při této technice je štoček zpracováván tak, aby tiskla pouze místa, jež jsou vyvýšena oproti ostatním, vyrytým. Tato technika je nestarší a také nejrozšířenější. Místa, která tisknou, jsou grafikem netknuta a posléze se na ně nanese barva za pomoci gumového nebo koženého válečku. Nejvhodnější tiskařskou barvou je čern kostní (neboli slonová). K vyrytým místům se tak nedostane barva, tudíž netisknou. Na nabarvený štoček se pak přiloží papír (dobře klížený, ideálně ruční) a barva se na něj po projetí lisem otiskne. Otisk má zpravidla ostře ohraničená místa.

Ke vzniku štočku využíváme různých materiálů, nejčastěji pak kovu, dřeva, syntetických hmot ale i kamene ad. Nejstarší z těchto technik je dřevořez a nejmladší technikou, z výše zmíněných, linoryt.⁵⁸

Technika rytých dřevěných desek se do Evropy dostala z Orientu, přibližně ve 14. století. Nejstarší zmínky o použití tisku z výšky se týkají hracích, ručně tištěných karet. Samozřejmě je také využití v duchovní sféře pro obrázky svatých. Velkého rozkvětu se dočkal dřevoryt po vynálezu knihtisku roku 1437. Mezi prvními umělci, kteří si tuto techniku osvojili, patří např. Hans Holbein a Albrecht Dürer. Roku 1771 nastal převrat dřevorytu- Thomas Bewick použil špalíčeků řezaných léty napříč (dříve dřevo řezáno podél), tato technika byla nazvána xylografií a dosáhla ohromné obliby a uplatnění. Díky ní se reprodukovala celá alba děl soudobých umělců. Mezi nimi také Josef Mánes, jež vytvořil kresby jako podklad k dřevorytům známých rukopisů- Zelenohorskému a Královédvorskému. Na konci 19. století vytlačily xylografií grafické techniky mechanické. Obrození přišlo až s generací umělců Maxe Švabinského, Karla Vika, T.F. Šimona ad.⁵⁹

⁵⁸ Srov. KREJČA, Aleš. *Grafika*. Praha: Aventinum, 2010, 205 s. Výtvarné techniky (Aventinum). ISBN 978-807-4420-030.

⁵⁹ Srov. MARCO, J. *O grafice*. 1.vyd. Praha : Mladá fronta 1981. 485 s. ISBN neuvedeno.

1.5.2 Linoryt

Jak již název napovídá, materiálem pro zhotovení matrice je linoleum. „*Vynález linolea je spojen s Anglií viktoriánské doby a se jménem Fredericka Waltona, který si tuto podlahovou krytinu na bázi korku, lněného oleje a pryskyřice nechal roku 1863 patentovat.*“⁶⁰ Tato technika je vhodná i pro naprosté začátečníky na poli grafiky k vypěstování grafického myšlení a cítění. Dlouhou dobu byl považován na techniku náhražkovou a provizorní, nyní se stává opět aktuální a nabývá na významu. Linoryt je poměrně nenáročný na vybavení dílny- vystačíme si s kusem linolea, gumovým válečkem, silnější skleněnou deskou, špachtlí, tiskařskou barvou, případně ředidlem dané barvy. Lino nesmí být příliš staré a zpuchřelé a musí být dostatečně pružné.

Rydla bývají zpravidla kovová zasazená do dřevěných rukojetí. Jsou různých tvarů a velikostí. Jejich průřez má tvar otevřeného nebo sevřeného „v“, půlkruhovitý nebo je jejich průřez hranatý. Důležitá je kvalita kovu, co nejvyšší tvrdost, aby se rydlo snadno neotupilo. K broušení nám postačí pouze obtahovací brousek nebo pilníček. Rukojeti bývají hladké, půlkulovité tak, aby dobře seděly v dlani.

Na linoleum si za pomoci kresby přeneseme motiv, který budeme vyrývat. Je důležité si při zhotovování štočku uvědomit, že je potřeba vyrýt stranově obrácený obraz, aby byl tisk shodný s návrhem. Stejně jako při ostatních technikách tisku z výšky, i u linorytu platí, že vyrytá místa zůstanou po vytištění bílá a tisknou nám pouze vyvýšená místa. Lino nám málokdy dovolí užívat přílišnou jemnost linií a detailnost. Pokud máme větší části bez kresby, tudíž bílá místa, je možno celou část vyříznout a tím se vyhnout, že by se přeci jen při navalování nějaká barva nanesla. Při práci může každý ukvapený pohyb znamenat zničení celé práce, proto dbáme na pečlivost a soustředěnost. Ideální je natáčet rydlo při rytí tak, aby směřovalo do světlých ploch a v případě, že rydlem ujedeme, grafika se tím zásadně nepoškodí.

Po vyrytí veškerých bílých ploch si špachtlí naneseeme potřebné množství tiskařské barvy, bude-li zapotřebí, naředíme ji trochou terpentýnu. Válečkem řádně barvu rozetřeme všemi směry a docílíme tím i potřebné viskozity. A za jeho pomoci nanášíme barvu na

⁶⁰ FIŠER, Marcel. Slovo kurátora. *Inter-Kontakt-Grafik* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: http://www.ikg.cz/trienale/kurator1_cz.php

hotový štoček a dbáme, aby jí nikde nebylo přebytečné množství nebo naopak málo k otisku.

Pro linoryt je neideálnější tenčí papír, silnější je potřeba lehce navlhčit. Neklížené papíry přijímají barvu rovnoměrně a jsou pro grafiku žádoucí. Papír přiložíme opatrně na naválený štoček a rukou přejedeme po papíru, aby dobře přilnul k línu. Poté štoček s papírem projedeme tiskařským lisem nebo použijeme kostěnou kostku (zvláště při menších formátech si s ní vystačíme). Je potřeba se ujistit, zda byl tlak v lisu dostačující nadzvednutím rohu papíru, pokud je tisk bledý, utáhneme šrouby lisu a projedeme grafikou ještě jednou. Každý grafik je při okamžiku sejmutí prvního tisku nedočkavý a zvědavý, zdali grafický výtisk splní jeho očekávání. V případě hůře natištěného místa je možno použít tampon s barvou a za jeho pomoci tisk poupravit.

Základními barvami pro tisk linorytů jsou barvy olejové. Pakliže budeme chtít provádět vícebarevný linoryt, soutisk, postačí nám pár základních barev, které se možno namíchat. Praktické je tisknout jednotlivé barvy v pořadí od nejsvětlejších po nejtmaší. Možností pro vícebarevný tisk je více. První je zpracování samostatného lina pro každou barvu, ale tento způsob je náročný na materiál. Druhým je tisk všech barev z jednoho lina. Plocha, jež má zůstat bílá, se vyryje a následně se tiskne nejsvětlejší barvou z námi zamýšlených. Poté se vyryjí místa, která mají nést tuto vytištěnou barvu, a nanese na štoček tmavší barvu atd. Stejným způsobem ztvárňoval Picasso své dřevoryty.⁶¹

Významným faktorem, jež zaručuje původnost výtvarného díla je umělcova autorizace. Počet otisků je ovlivněn vlastnostmi desky lina. Autor je podepisuje zpravidla tužkou a popřípadě je očísľuje a udá též celkový náklad a pořadí daného tisku v něm. Tento způsob zápisu se užívá přibližně od konce 19. století. Tisky jsou uloženy v paspartách, s vyřízľým předním dílem, jež je jen nepatně větší než formát štočku a na spodní část dvoulistu se průsvitnou lepicí páskou připevní grafický list.⁶²

⁶¹ Srov. BAUER, Alois. *Grafika*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1999, 247 s. ISBN 80-858-3934-2.

⁶² Srov. MARCO, J. *O grafice*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta 1981. 485 s. ISBN neuvedeno

1.6 Umělci užívající techniku linorytu

Technika linorytu se nejčastěji využívá v rámci užité grafiky, pro účely plakátu a větších formátů tisku. Ale najde se i množství umělců, kteří se linorytu zhostili jako svébytného způsobu umění, stejně jako například dřevorytu či dřevořezu. Jedná se především o zástupce umělecké skupiny Die Brücke, vzniknuvší roku 1905 v Drážďanech, kteří jsou považováni za první inovátory, jež tuto techniku aplikovali. U nás má linoryt také dlouhodobou tradici a to i v rámci výuky na lidových školách umění. Nutno podotknout, že v galerii Klatovy-Klenová se již přes deset let každoročně pořádají symposia linorytů.⁶³

1.6.1 Od Kandinského k Warholovi

Wassily Kandinsky

Kandinsky se narodil roku 1866 v Moskvě. Rozhodl se pro studia práv, od kterých po dokončení upustil a přestěhoval se do Mnichova, kde se věnoval malování. Na tamější akademii byl však odmítnut a dal se na dráhu nezávislého umělce. Roku 1905 se stal členem Neue Künstlervereinigung München a organizoval plány almanachu Der Blaue Reiter. Po propuknutí první světové války se vrátil zpět do Moskvy, kde nastoupil jako ředitel oddělení pro estetiku na Ruské akademii. Roku 1922 se přestěhoval do Výmaru a učil volné malování a design v Bauhausu. Zde také publikoval své grafické práce *Kleine Welten*. Po uzavření Bauhausu odcestoval do Francie a zemřel roku 1944.

Kandinsky se zabýval v grafice zprvu dřevoryty. Tiskl i několikabarevně, jsou známy soutisky šesti barev. Celkem jeho grafická tvorba čítá přes dvě stě tisků. Jeho linoryty jsou převážně černobílé a expresivní, zaměřují se na souznění tvarů a forem.⁶⁴

⁶³Srov. *Lino: český linoryt a výsledky mezinárodních symposií linorytu na Klenové 2001-2004 = Czech linocut and the outcomes of the international linocut symposiums in Klenová 2001-2004 katalog*. 1. vyd. Klatovy: Galerie Klatovy-Klenová, 2005, 43 s. ISBN 80-856-2879-1

⁶⁴Srov. GLENN, Martina. ARTMUSEUM: Wassily Kandinsky. [online]. 21. 10. 2008 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=510

Henri Matisse

Matisse se narodil roku 1869 v severní Francii. Základy malby se učil podle příručky z nedostatku příležitostí v okolí. „*Již první zátiší, která vytvořil, dodala mu odvahy, aby se vzdal práv a vstoupil do pařížské École des Beaux-Arts.*“⁶⁵ Díky častým návštěvám Louvru a kopírování starých mistrů upevnil v sobě barevné cítění. S tím je spojen i fauvismus, který čerpá v novém i starém umění a libuje si v plošném užití barev.

Postupem času se od malby, přes kresbu, dopracoval ke grafickému ztvárnění. Jeho linoryty vznikly v období let 1938-1952, čítají přes 70 kusů a jsou tvořeny jakožto negativy- obrysy a linie jsou bílé, zatímco zbytek tisku zůstává černý. Používá tenkou linku a pracuje s pouhými obrysy a zásadními rysy daného objektu, většinou zpodobňuje postavy, především ženy.⁶⁶ Rozechvívá tak velmi čistou linii do lyrické melodičnosti. Sám sdělil, co lze vyčíst i z jeho děl: „*To, o čem sním, je umění rovnováhy, klidu, umění bez zneklidňujícího nebo pozornost poutajícího sujetu, které je pro každého duchovního pracovníka, pro každého obchodníka stejně jako pro literáta utišujícím prostředkem, duchovním uklidněním, něčím podobným jako pohovka, na které si po tělesném vyčerpání odpočineme.*“⁶⁷

Gabriele Munter

Gabriele se narodila roku 1877 v Berlíně, je známá také jako partnerka Wassily Kandinského. Jelikož státní školy byly ženám nepřístupny, studovala na Dívčí umělecké škole v Düsseldorfu. V Mnichově navštěvovala soukromou školu Phalanx, kde se seznámila s Kandinským. Po smrti své matky i se sestrami vycestovala do Spojených států a svou cestu zdokumentovala řadou působivých fotografií.

Během společné návštěvy Paříže, byla fascinována dílem svého společníka Kandinského, Matisse i Picassa a pokračovala ve své tvorbě v postimpresionistickém duchu, expresionisticky a fauvisticky. Vytvořila zde řadu skvělých dřevorytů a linorytů, čítajících čtvrtinu její práce.

⁶⁵ FILLA, E. a FUČÍK, B. *Prameny, sbírka dobrého umění: Henri Matisse*. Praha: Melantrich a. s., 1937, s.3

⁶⁶ Srov. FILLA, E. a FUČÍK, B. *Prameny, sbírka dobrého umění: Henri Matisse*. Praha: Melantrich a. s., 1937

⁶⁷ SELZ, Jean. *Matisse*. Bratislava: Fortuna Print, 1992, 96 s. Mistři moderního umění. ISBN 80-715-3033-6. s. 89.

Její grafická tvorba byla ovlivněna japonskými motivy i způsobem, jakým Japonci vytvářeli své dřevoryty a linoryty. Experimentovala s barevnými tisky a vytvářela listy až z šesti soutisků. Od třicátých let se proto soustředila především na tyto techniky. Barevné linoryty obsahují šedavé a zelené tóny. Po návratu k Blaue Reiter nastalo průlomové období její malby a grafická činnost tak ustoupila do pozadí, výjimku tvořil jen soubor černobílých dřevorezů. V době svého exilu ve Švédsku tvořila lepty zachycující ženské portréty a pohledy do okolí, vyznačující se velmi jemnými liniemi. Věnovala se také litografii a leptům.

V roce 1956 získala Kulturní cenu města Mnichov a byla po ní pojmenována cena pro umělkyně ve výtvarném umění, vyhlašovaná v Bonnu.⁶⁸

Pablo Picasso

Pabla Picassa netřeba sáhodlouze představovat, není snad člověka, který by o něm někdy neslyšel. Narodil se roku 1881 ve španělské Malaze. Odmala se vydal cestou umění, nejprve byl přijat do kurzu umění a poté úspěšně složil zkoušky na Královskou akademii v San Fernandu, ale rozhodl se studium odložit a zdokonalovat se sám v kresbě a malbě. Při své tvorbě se věnoval snad všem odvětvím umění, včetně sochařství, keramiky, sklářské tvorby a grafiky

Picasso „*byl neúnavným experimentátorem a propagátorem grafických technik.*“⁶⁹ Jeho linoryty hýří barvami a vyznačují se jednoduchostí a často značnou expresivností. Většina z nich je doplněna textem a vytváří tak dojem plakátu. Jako jeden z prvních využíval k vícebarevným tiskům pouze jedné matrice, do které ryl postupně v závislosti na požadovaných barvách tisku.⁷⁰

August Macke

August Macke se narodil roku 1887 a žil ve velmi inovativní a avantgardou nasáklé době. Začal studovat umění na Düsseldorfské Kunstakademie roku 1904, nejvíce ho inspirovaly večerní kurzy grafiky s F. H. Ehmckem. Rok na to se rozhodl vycestovat,

⁶⁸ Srov. Art Directory. [online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.gabriele-muenter.com/>

⁶⁹ DENÍK.CZ. *Picasso v Chrudimi: linoryty a litografie* [online]. 10.10.2009 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/umeni/picasso-v-chrudimi-linoryty-a-litografie-20091010.html>

⁷⁰ Srov. Tamtéž.

nejdříve byla jeho cílem Florencie, poté Holandsko i Belgie. Po svém návratu do Německa zanechal školy a přesídlil do Paříže, kde se setkal s impresionismem a fauvismem. Roku 1910 se přestěhoval do Mnichova a přidal se ke skupině Der Blaue Reiter.

Jeho tvorba se vyznačuje odvážným použitím barev, které vychází z jeho kontaktu s impresionismem a později, díky cestě do Tuniska, vznikají velmi živá akvarelová díla. Je považován za expresionistu. Obrazy se soustřeďují na postihnutí emocí, jeho styl je spíše ovlivněn pocity a momentálním rozpoložením, nežli objektivní reprodukcí reality. Mackeova grafická tvorba je velmi omezená jen na pár kusů, možná způsobeno jeho předčasným skonem na frontě začátkem Druhé světové války. Jeho linoryty se vyznačují expresivním ztvárněním, jednoduchými liniemi a ostrými rysy, stylem připomíná linoryty Matissovy a Picassovy.⁷¹

Andy Warhol

Vlastním jménem Andrew Warhola, narozen mezi léty 1928-31 (přesné datum není známo a jeho rodný list je údajně padělkem) v Pensylvánii je známý jako hlavní představitel amerického hnutí zvaného Pop art. Díky studiím na Carnegieho institutu technologie si vysloužil titul bakaláře výtvarného umění a rozhodl se vybudovat si kariéru v New Yorku jakožto ilustrátor časopisů a reklamní designer. V průběhu let šedesátých se vypracoval ve známého umělce. Proslavil se svými portréty Elvise Presleyho, Elizabeth Taylor a především Marilyn Monroe a navrhl Coca-Colovou lahev. Roku 1962 se dostal k technice sítotisku, zobrazoval bankovky, značkové zboží i fotografie z novin. Dále se věnoval tvorbě přebalů desek rockových kapel a jeho jméno je také úzce spjato s filmografií.

Poté, co na něj chtěla jedna herečka spáchat atentát, se Warhol stáhl do sebe a již nežil tak nespoutaným životem a toto období u něj nazýváme černobílé.⁷² Jeho kompozice nabývaly smutku, a co se jeho cyklu Zátíší týče: „*Najdeme v něm pevnou linku, která je dekorativní a zároveň velmi precizní v definování předmětů.*“⁷³

⁷¹ Srov. German expressionism. *August Macke Biography* [online]. [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.germanexpressionism.com/printgallery/macke/index.html>

⁷² Srov. KOVÁČ, Peter. Novinky.cz. *Praha představuje Warholovo černobílé období* [online]. 24.1. 2011 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/223149-praha-predstavuje-warholovo-cernobile-obdobi.html>

⁷³ Srov. Tamtéž

1.6.2 Od Váchala ke Kovaříkovi

Josef Váchal

Váchal se narodil roku 1884 nedaleko Domažlic. Byl nemanželským dítětem a jeho biologickým otcem byl učitel, který však volil raději život svobodného mládence. Váchalovo dětství poznamenalo i jeho pozdější tvorbu. Byl vychováván svými vzdálenějšími příbuznými v Písku, mezi jeho „strýčky“ patřil i Mikoláš Aleš. Na jeho dětských kresbách je znát neobyčejná fantazie, zapříčiněná četbou i jeho strachem ze samoty, kterou často pociťoval.

Byl v učení na knihaře v Praze, kde vytvořil de facto svůj první datovaný rukopis, sešit kreseb-karikatur. Dával tak najevo svůj nadhled a mimořádnost. Po vyučení byl zaměstnán jako knihař u svého mistra, ale zanedlouho se odvážně rozhodnul stát se samostatným umělcem, doma pilně maloval, kreslil a psal verše. Váchal byl duchovně a mysticky založen a jeho obrazy Plání mají v jeho díle zvláštní postavení; zbavoval se jimi strachu z nočních mur. Byl přesvědčen o tom, že ztvárněním svých vizí nadpřirozených bytostí je zneškodní a nalezne tak duševní klid a rovnováhu.

Od roku 1904 studuje na soukromé škole pod malířem Aloisem Kalvodou a dostává své první výtvarné vzdělání. Koncem léta následujícího roku podnikl svou cestu „za motivy“ po jižních Čechách a Pošumaví, přičemž ušel 290 km. Na podzim začal Váchal navštěvovat soukromou školu pod vedením Rudolfa Béma. Tato škola byla oproti předchozí specializovaná spíše figurálně. Roku 1906 začíná kreslit velké symbolické kresby a významnými a originálními díly jsou jeho dřevorytové obrazy ke knize Slavík Svatého Bonaventury. Pro Váchalovo dílo byla významem stěžejní výstava N.K.Roericha, ruského malíře, autora dekorativně působících, rozměrných obrazů s motivy pohádek, severských ság i pohanských kultů. Důkazem toho byly znamenité grafiky Pokušení, Svědomí, Salome, Černá Mše, Magie, Zamrzlý vodopád ad., signované Váchalem. Od této doby se věnuje především tisku z výšky, dřevorytu a linorytu. Svůj reliéf s názvem Smrt svatě Terezie dokonce vyřezal do desky stolu.

V roce 1910 byla založena skupina Sursum, jejímž zakladatelem byl Emil Pacovský, ale nejagilnějším členem se stal Váchal. Tato skupina se vyznačovala přesvědčením o úloze umělce jakožto misionáře spirituality a o duchovním poslání umění. V tomto období

se na krátký čas stal Váchalovým žákem Jan Zrzavý, který se později stal jeho dobrým přítelem.

Váchal vždy toužil stát se všestranným rebelujícím umělcem, a ideálně mu k tomu posloužila tvorba svých knih doplněných o kresby a hlavně grafiky (dřevoryty a linoryty). Mezi první texty se řadí kniha Putování malého elfa, doplněná patnácti barevnými dřevoryty. Dále Nový pekelný žaltář anebo Divoké d'ábelští, obsahující 46 dřevorytů a dřevorytových vinět. Roku 1914 Váchal vytvořil dřevorytový cyklus Groteský (4 barevné a 10 černobílých dřevorytů), toto dílo je výrazně expresionistické. Také kniha Ochod člověka je doplněna 23 barevnými dřevoryty. Rok 1919 je pro tohoto umělce plodným rokem, kdy chrlí jedno výtvarné dílo za druhým a všechna jsou vysoké stylové jednotnosti, zapříčiněné uskutečněným poznáním a proměnami. Tvořil akvarely, oleje, dřevorytové cykly, jednotlivé grafické listy, ilustrace i iluminace. V tom okamžiku se stal přesvědčeným expresionistou a vytyčil se, že se stane mistrem dřevorytu stůj co stůj. Dokladem toho je dokončený cyklus 11 dřevorytů pojmenovaný Karneval českého dřevorytu.

Mezi další skvostné dílo lze zařadit Mystiku čichu. Směle ji můžeme označit jako jeho nejutěšenější a nejkrásnější knihu. Pyšní se vysokou stylovou jednotou, vyváženou ve všech svých oddílech. Grafik obsahuje 18 celostránkových a 24 menších dřevorytů zasazených do textu. V Litomyšli je Váchal znám jako tvůrce Portmonea- nyní muzea, dříve obytného domu Josefa Portmona, pro kterého Váchal zrealizoval výzdobu interiéru. V roce 1924 vydal dvě díla základního významu- Přírodopis strašidel a Krvavý román, zahrnující všechny druhy jeho nadání a obsahující velké množství černobílých i barevných dřevorytů. Roku 1928 vydává knihu s názvem Čarodějnická kuchyně, kde je připsáno: „*Nehynoucí památce několika zbožných lidí, kteří v naší vlasti ku konci dvacátého sekula nepřestávali pochybovati, že původcem díla autorova je d'ábel...*“⁷⁴ Kniha byla vyzdobena sedmi celostránkovými barevnými dřevoryty a třemi linoryty černobílými.

Váchal se zúčastnil výstavy Pressy v Kolíně nad Rýnem, kde vystavoval i vlastní vynález- vícebarevný tisk z jedné desky. Veškerá výtvarná veřejnost měla o patent zájem, ale pouze do chvíle, než se projeví pracnost tohoto tiskařského způsobu. Přesto tuto

⁷⁴ OLIČ, Jiří. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1993, 257 s. ISBN 80-851-9257-8.s. 127

techniku s oblibou sám využíval a aplikoval ji i na svou výjimečnou knihu Malíř na frontě, která je rozsáhlá celkovým počtem stran i grafickým znázorněním, čítajícím 42 dřevorytů a jeden linoryt.

Na počest svých padesátin se rozhodl Váchal uspořádat souhrnnou výstavu svého díla a přesvědčit tak veřejnost o své originalitě a všestrannosti. Cítil nejen potřebu být uznávaným umělcem, ale toužil předávat své umělecké zkušenosti současníkům a příštím generacím. Proto dokončil roku 1934 a vydal knihu titulovanou Receptář barevného dřevorytu. Ilustracemi obohatil nejen svá díla, ale například také knihu Otokara Březiny s názvem Ruce, která vyšla roku 1946 a obsahuje 35 dřevorytů. Váchal byl velkým inovátorem a rád nalézal nové techniky a nové materiály pro grafiku, zkusil i rýt do umělé hmoty (galalitu) a tisknout na materiály extrémních struktur a tloušťek. Roku 1953 jeho dílo vrcholí a de facto i končí v podobě dřevorytů Svatý František a zvířata a Starý rytec- jsou to nejdůležitější rytecké práce dokončené tohoto roku.

S rokem 1958 se Váchal stává členem Svazu výtvarných umělců. Přihlášku bez jeho vědomí podepsala jeho družka, umělci by to hrdost nedovolila, obzvláště když se mu přičilo obrazy prodávat. Stal se tak nejkurióznějším členem svazu. Ke konci života (1966) se dal přemluvit k souhrnné výstavě svého díla ve Staroměstské radnici. Převládaly nadšené ohlasy a jistě byl potěšen i sám Váchal, avšak jak pro něj bylo typické, projevil nezáměr o uznání: „*Mně to celkem je ganz wurst, celá ta sláva před hrobem. Je to (od vlasti) mandlové mléko, jehož se kdys dávalo před smrtí umírajícím, malaga, podané, aby lehčeji ze světa odešli... Úplně jsem dnes lhostejným k tomu, co s „objeveným“ Váchalem dělají...*“⁷⁵

Přeci jen se Váchal dožil titulu „zasloužilého umělce“, na jaře roku 1969, krátce na to, třetí den po pohřbu své družky, umírá na následky vleklé nemoci.⁷⁶

Josef Čapek

„*Podstatné je, že hlasem umění je hlas duše*“⁷⁷ to jsou slova význačného českého umělce Josefa Čapka, který se narodil roku 1887 v Hronově. Prvním závažným podnětem,

⁷⁵ Tamtéž, s. 251

⁷⁶ Srov. OLIČ, Jiří. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1993, 257 s. ISBN 80-851-9257-8

⁷⁷ PEČÍRKA, Jaromír. *Josef Čapek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n.p., 1961. ISBN nevedeno. s. 9

co se umění týče, pro něj byl obraz českého barokního malíře Petra Brandla nacházející se v jednom nedalekém městském kostele. Byla to jakási předzvěst Čapkova pozdějšího úsilí zobrazit obyčejného člověka jako hrdinu. Jeho dílo je neskutečně rozsáhlé a rozmanité svým určením i povahou. Snažil se uchopit skutečnost s vervou a přetvořit ji za pomoci svých rozumových schopností a své vášně na nový řád barev, čar a tvarů. V některých obrazech je velkou měrou znát jeho zjednodušování a náznaky v duchu kubismu. Jeho dílo je svým způsobem realistické, neboť vychází z ryzí skutečnosti a ze života samého. Vždy přistupoval k práci s neotřelými smysly, rozkoší a radostí, každý obraz tak začínal jinak. Ale všechny vypovídají o životě všedním i svátečním, nejsou tak žádnou iluzí neskutečného. Sám dodává: „*Vždyť umění s životem od počátku nerozlučně souvisí, roste z něho a vrůstá do něho, je jeho trvalým obrazem a výrazem.*“ (1934)⁷⁸ Jeho umění má tak znak Čapkovi osobnosti i doby, ve které žil.

Každou grafickou práci neodmyslitelně provází stadium kresebných pokusů, ty Čapkovy byly zprvu nejisté a rozpačité. Inspiroval se tvorbou Picassovou a Matissovou a ze začátku zpracovával i stejná témata, ale jeho styl nebyl natolik uvolněný, některé postavy dokonce připomínají spíše roboty.

Čapkovy linoryty jsou povětšinou z let 1916 až 1918. Nacházíme na nich značnou geometrizaci a zjednodušení, jak u kubistů bývá zvykem. K bratrovu překladu básně Pásmo z knihy Alkoholy od Apollinaira vytvořil linorytové ilustrace. Jsou pojednány stylizovaně až symbolisticky, pouze v černobílém provedení pro navození naléhavosti a kontrastu. Poté se stal vyhledávaným knižním grafikem, ač knižní tvorbu považoval za okrajovou, přinášela mu radost myšlenka užitečnosti jeho tvorby. Svá poslední léta života strávil jako vězeň v koncentračních táborech a zemřel roku 1945.⁷⁹

Orest Dubay st.

Dubay žil v letech 1919 až 2005. Byl slovenským akademickým malířem, grafikem a vysokoškolským pedagogem, později dokonce rektorem na Vysoké škole výtvarných umění mezi léty 1968-71. Za svůj umělecký přínos byl oceněn v roce 1977 titulem národní umělec.

⁷⁸ Srov. PEČÍRKA, Jaromír. *Josef Čapek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n.p., 1961. ISBN neuvedeno

⁷⁹ Tamtéž. s. 91

Svá studia umění započal v Bratislavě na katedře malby a kresby SVŠT. Živil se především jako pedagog, působil ve Spolku umělců a přátelů grafiky od roku 1948, Klubu grafiků a dalších institucích. První společnou výstavu měl roku 1943 a od roku 1959 pořádá samostatné výstavy doma i v zahraničí.

Dubay rád pracoval v rozsáhlých grafických cyklech. Jeho první oblíbenou grafickou technikou se stal dřevořez, pomocí něhož vytvořil protiválečný soubor tisků s názvem Tokajík. V ostatních dílech už nalézáme jen klid a pohodu a jeho nadšení pro přírodu a sluneční paprsky jakožto symbol světla a života. Jeho styl je precizní a charakteristický drobnými, uváženými vrypy. Později se stal novátorem v oblasti použití materiálů pro grafiku, kdy využíval k rytí také PVC, igelit a další nové materiály vybízející k ryteckým experimentům.⁸⁰

Helena Horálková

Horálková se narodila roku 1955 v Praze, kde také vystudovala Střední odbornou školu výtvarnou V. Hollara a poté odjela za studii do Berlína, kde se vzdělávala na Kunsthochschule v Ateliéru ilustrace a grafiky. Od roku 1988 vyučuje na uměleckých školách v Praze a později působila také jako vedoucí ateliéru Grafických technik Pardubické univerzity se svým restaurátorským institutem v Litomyšli. Od roku 1991 je také členkou SČUG Hollar a za své grafické práce získala již mnohá ocenění.

Kromě linorytů se Horálková zabývá také tvorbou akvatint. Ve svých grafikách se zabývá soudobými problémy souvisejícími s člověkem a společností a figurální motivy jsou pro ni stěžejní. Tématem bývá samota, lhostejnost davu vůči jedinci. Její barevné linoryty jsou výrazně expresivní a poukazující na téma dialogu, kdy člověk poslouchá hlavně sebe než názor druhých. Značí tedy opět člověka v samotě, ztraceného mezi lidmi. Takovým případem je například grafika s názvem Metro nebo Úřad, kde skutečně ve většině případů dochází k situacím, že se člověk cítí sám a osamocený, třebaže je obklopen davem.⁸¹

⁸⁰ Srov. Orest Dubay. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/Orest_Dubay_%281919%29

⁸¹ Srov. Helena Horálková. *Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě* [online]. [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.galeriehb.cz/vystavy/vystavy-vsechny/neni-plotna-jako-plotna/helena-horalkova>

Chrudoš Valoušek

Tento český linorytec se narodil roku 1960 v Olomouci, vystudoval v letech 1975-79 SUPŠ v Uherském Hradišti, obor malba a poté v letech 1979-85 obor užitá malba v architektuře na VŠUP Praha. Po studiích se živil jako noční hlídač nebo topič a nyní je jeho stálým zaměstnáním post správce deponitáře Národní galerie.

Valoušek je velmi svérázným umělcem, hýří vtípem a slovními hříčkami. Jeho díla jsou veselá a hravá, nikoli ponurá a depresivní. Jeho barevné linoryty spojují černou konturu a výrazně barevné plochy. Odráží se v nich smysl pro naivitu i hravou absurditu. Jako první vůbec získal speciální cenu za linoryt v rámci výsledků soutěže Grafika roku. Nejúspěšnějším počinem jsou jeho ilustrace. První realizoval pro svoji ženu Renatu Bellingerovou ke knize *O Zlaté mrkvi*, kterou vydalo nakladatelství Baobab roku 2003. Ale nejvýznamnějším počinem je jeho publikace *Chrudošův mix přísloví* (2008), kniha oceněná prestižní mezinárodní cenou Nejkrásnější kniha světa roku 2010, která je každoročně udílena na veletrhu knih v Lipsku. Kniha je pojata spíše jako výtvarné, než literární dílo, její texty jsou přímo zasazeny do ilustrací a tvoří tak s nimi celek. Autor používá stará lidová přísloví i novodobé „hlášky“, které případně parafrázuje, jelikož si libuje ve slovíčkaření. Veskrze je tato kniha trochu bláznivá a každého zaujme svou rozverností a barevností, což se potvrdilo na lipském výstavišti, kde jí konkurovalo 634 knih z celého světa. Dalším dílem byly ilustrace knihy *Zazi v metru* autora Raymonda Queneaua v roce 2010, která je proklamována jako jeden z nevtipnějších francouzských románů. Tisky jsou tvořeny ve stejném duchu jako u předchozích publikací, vyznačující se svou intenzívností a pestrou barevností a vyjadřující autorovu bujnou fantazii. Ve stejném roce se zhostil i ztvárnění knihy *Žaloudění v Kundibále* od J.Z. Lévi- Ostrowida, „*za níž byl dekorován Řádem staré hrmy BKS.*“⁸². Nikoho lepšího si autor básní nemohl vybrat pro ilustrování svých veršů než právě kontroverzního Chrudoše Valouška, kterému není cizí žádný druh humoru.⁸³

⁸² gavu. (nedatováno). www.gavu.cz. Získáno 9. 4 2012, z GAVUCHEB: www.gavu.cz/chrudos-valousek-chrudosuv-mix/

⁸³ Srov. Chrudoš Valoušek, *Chrudošův mix*. *GAVU CHEB: Galerie výtvarného umění* [online]. 2011 [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.gavu.cz/chrudos-valousek-chrudosuv-mix/>

Pavel Piekar

Piekar se narodil v roce 1960 v Ostravě, poté přesídlil do Tábora a dospělá léta tráví v Praze. Je absolventem stavební fakulty pražské ČVUT a výtvarné školení mu poskytl doc. Bohuslav Kutil a manželé Jenna a Jan Hladíkovi. Jeho zobrazení jsou realistická, nezachází do imaginárního světa, je okouzlen skutečností. Asi jako každý grafik začínal s kresbou, později doplněnou o kolorování akvarelem až se dopracoval k technice barevného linorytu, se kterou pracuje systematicky od roku 1983. Narozdíl od jiných grafiků využívajících tuto techniku, tvoří pro každou barvu samostatnou matici a soutisky jsou tvořeny z pěti až padesáti barev.

Svým postavením mezi českými linorytci zaujímá spojovací článek mezi tvorbou fotorealistickou a abstrahující. První linoryty byly monochromní a ve stylu Váchalových ryteckých prací, později se dopracoval k mnohabarevnému linorytu postavenému na modelaci skvr. Jeho umělecký výraz je po léta neměnným, stálým. Je věrný svým hodnotám, stabilní a vážný. Nikdy se nezajímá o zasazení své práce do kontextu moderní doby. Přes to všechno nepřístupuje k tvorbě mechanicky s úmyslem dopracovat se k identické reprodukci viděného světa. Interpretuje realitu po svém, vycházejíc ze svých duševních a estetických názorů a to z jeho grafik dělá díla až intimního rázu. Na jeho dílo je potřeba nazírat komplexně, aby byla pochopena jeho podstata.

Piekar se zabýval také náměty ze sakrálního prostředí, a jeho prvním cyklem byl soubor grafických listů s názvem Apokalypsa- při jehož tvorbě se inspiroval dílem Albrechta Dürera. „*Po „Apokalypse“ následuje další sakrální cyklus, tentokrát triptych podle Neitharda Mathise Grünewalda, kterým Piekar poprvé pojednává novozákonní ukřižování.*“⁸⁴

Dalším námětem a inspiračním zdrojem pro grafika byla příroda. Vychází přitom z tradic plenérové malby, jíž byli nakloněni francouzští impresionisté. Jeho krajina není vyumělkovaná, spojuje subjektivní náhled i její objektivní ráz- například v díle Řeka nebo Černé mraky. Bravurně taky zvládal ve svých linorytech zobrazení vody, což je záležitost nesnadná i v kresbě a malbě, natož pak v grafickém zpodobení.

⁸⁴ PIEKAR, Pavel. *Pavel Piekar. linoryt : 1983-1999*. Praha: Arbor vitae, 2000, 61 s. ISBN 80-863-0012-9.

Piekar se nesoustředil jen na jedno či dvě témata, ale zabýval se i zachycením aktů, portrétů, dětí a zvířat, soch, měst a jejich architektury.⁸⁵

Viktor Karlík

Tento malíř, grafik, autor objektů a plastik, se narodil roku 1962 v Praze a je považován za jednoho z nejvýraznějších umělců českého undergroundu, což dokládá i jeho podíl na založení Revolver Revue a jeho přínos jakožto redaktora.

Absolvoval SPŠG a poté byl zaměstnán v depozitáři Národní galerie, konkrétně Orientální sbírky. Zabývá se ilustrací knih, malbou, ale v posledních letech především grafikou a to linoryty. Ty jsou zajímavé svou kompozicí, náměty i ztvárněním. Linoryt přímo svádí ke zjednodušení, a tak je možné u Karlíka sledovat zobrazení především obrysových linií, jaké nalzáme například u Čapkových grafik. Kompozicí se přibližuje Kupkovu schématu a jeho abstrakci, avšak jen zdánlivě. U Karlíkových prací se setkáváme ještě se záznamem reálna. V nedávné době se hlavním motivem jeho děl stávaly pouliční lampy. Toto téma zpracoval různými technikami a úspořádal výstavu nazvanou Světla města (2010), podle níž vydal i stejnojmennou knihu.

Ivo Křen

Tento současný český grafik se narodil roku 1964 v Pardubicích. Vystudoval obor výtvarná výchova na Pedagogické fakultě v Hradci Králové. Svými pracemi se řadí mezi nejpozoruhodnější současné linorytce, číší z nich nadšení, které umělec zažívá i při jejich tvorbě a vrstvení barev. Barvy jsou zářivé, plné optimismu jako autor sám. Někdy používá i kombinované techniky s monotypem. Zajímají ho různorodé struktury a neobvyklé barevné variace. Sám se nechává okouzlovat pouhými maličkostmi a v prosté skutečnosti nalézá neobyčejnou radost. Je nadšený obdivovatel a vyžívá se v honbě za novými a zajímavými objevy.⁸⁶

Své linoryty pojednává na rozměrných formátech, kde zobrazuje především motivy přírodní, krajinné a nazývá je často melancholickými pojmy pro umocnění dojmu. Příkladem jsou grafiky Přivolávač deště, Ticho v krajině, Skryté místo ad. Své místo má i

⁸⁵ Srov. Pavel Piekar. *Pavel Piekar* [online]. [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://www.pavelpiekar.cz/Curriculum_vitae.html

⁸⁶ Srov. Carpe diem - linoryty Ivo Křena. KOZLOVÁ, Helena. *Scena.cz: 1. kulturní portál* [online]. 2011 [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://online.scena.cz/index.php?d=1&o=4&c=15513&r=22>

motiv zahrady se svým symbolickým významem. Netradičně postupuje Křen ve vrstvení soutisků, kdy jsou tmavé tóny postupně zesvětlovány a tak se vytrácí z ponuré krajiny vše negativní a zůstane jen klid a optimismus. „*Propojení symboliky místa a barev můžeme velmi dobře sledovat v díle Zahrada zlatá a modrá (1999). Zahrada je zde opět místem ke „zklidnění vnímání“, zvýšené citlivosti pro uvědomování si drobných krás“ (Křen)*⁸⁷ Lehce kontroverzním a komickým způsobem ztvárnil svých pět grafických listů ze série Byli jsme tady, kde si pohrával se svými dřívějšími linoryty zobrazující především fascinaci strukturami, vykopávkami, starověkými stavbami atd., do nichž dotiskl skupinu Disneyho myšáků jakožto nadšených fotografujících se turistů. Přestože nebylo úmyslem vytvořit podstatné Křenovo dílo, stala se tato série oblíbencem jeho výstav.

Křen je také členem skupiny Rubikon zabývající se sklářskou tvorbou, kde zastupuje funkci teoretika a grafika. Mnohokrát byl ve funkci kurátora výstav a uměleckých sbírek, například v pardubickém Východočeském muzeu. Získal i členství Unie výtvarných umělců České republiky a Sdružení českých umělců grafiků Hollar. (převzato: Zikmundová, D. www.artalk.cz/2011/11/18/uzivat-dne-jako-ivo-kren/)

Jan Vičar

Vičar se narodil roku 1967 ve Svitavách. Umělecká studia započal na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně a poté zakončil na Akademii výtvarných umění v Praze pod vedením doc. Hodonského (ateliér krajinomalby) a doc. Lindovského (ateliér grafiky). Sám zahájil svou pedagogickou činnost na Masarykově univerzitě v Brně při vedení ateliéru grafiky. Dále vedl grafické kurzy v různých zařízeních nápravných a charitativních.

Klasickou grafiku obohacuje Vičar svým pozoruhodným přístupem. Tvoří velká, monumentální díla přivádějící diváka jakoby do jiné, magické dimenze. Grafiky jsou tvořeny mnohonásobnými přetisky. Rád zobrazoval přírodu a moravskou krajinu, dále také cizokrajné dálky, kupříkladu jihoafrické Kapské město. Nespokojí se jen s jednoduchým postupem tisku, své grafické listy obohacuje např. frotážemi nebo dalšími jedinečnými zásahy. Ve svém oblíbeném tématu přírody se noří hlouběji, až k podstatě věci a skrytým

⁸⁷ ZIKMUNDOVÁ, Dana. Artalk.cz. *Užívat dne jako Ivo Křen* [online]. 18.11. 2011 [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.artalk.cz/2011/11/18/uzivat-dne-jako-ivo-kren/>

významům. Okolí do svých děl doslova zapojuje- příkladem je implantovaná frotáž dveří nebo vytvoření obrovského dřevořezu přímo do podlahy ateliéru.⁸⁸

Nejvýznamnější linorytovou sérií je soubor s názvem Psí hřbitov. Je až neskutečné, že autor zhotovil tisky formátu až 3x4m a přesto jsou linoryty úžasně propracovány včetně veškerých detailů.⁸⁹

Vojtěch Kovařík

Grafik Vojtěch Kovařík se narodil roku 1976 v Kolíně. Studoval na Střední průmyslové škole grafické a je absolventem VUT Brno, Fakulty výtvarných umění (Ateliér grafiky a vizuální komunikace). Držitel ceny Vladimíra Boudníka se zabývá volnou grafikou a tvoří velkoformátové linoryty, povětšinou rastrované. Jeho díla jsou hrou s prostorem, perspektivou i světlem. Nebrání se složitému procesu rytí ani tisku, naopak jej považuje za výzvu a s kuráží se pustí do ohromných linorytů, které tiskne ručně.

Téma prostoru posouvá na jinou úroveň, propojuje vnitřní prostory s venkovní, expresivně pojatou, krajinou. Do své tvorby vměstňuje i své dětství, vzpomínky na něj, na krajinu té doby a následně tvoří po dvou tiscích- jeden soudobý a jeden vycházející z minulosti, jako je tomu například v díle Ovčárny a Obláček vzpomíná. V souboru se nachází neslučitelné perspektivy, jako kdyby krajina byla uzavřena do místnosti. Vytváří tak jakousi optickou iluzi, že horizont krajiny náleží až protější straně zdi a otevřená krajina se v tu chvíli stává bezpečným soukromím, ale také omezením.

Jelikož vyžadují jeho linoryty neskutečnou pracnost, tvoří jen omezené množství grafik do roka, avšak každý tisk uchvátí a stává se událostí. Kovařík nemá ve zvyku si nic usnadňovat a volí si těžší a těžší úkoly a klade na sebe a svoji práci ty nejvyšší nároky. Zvláštností je, že dříve tvořil barevné linoryty, ale nyní se uchýlil jen k linorytům monochromatickým.⁹⁰

⁸⁸ Srov. Série velkoformátových grafik Jana Vičara - Psí hřbitov - v Galerii Vysoké školy umeleckoprůmyslové v Praze. OUJEZDSKÝ, Karel. *Český rozhlas* [online]. 2009 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/mozaika/vytvarne/_zprava/serie-velkoformatovych-grafik-jana-vicara-psi-hrbitev-v-galerii-vysoke-skoly-umeleckoprumslove-v-praze--667771

⁸⁹ Srov. Magický grafik Jan Vičar. ZEMÁNKOVÁ, Terezie. *Novinky.cz* [online]. Právo, 2008 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/133525-magicky-grafik-jan-vicar.html>

⁹⁰ Srov. Vojtěch Kovařík. HŮLA, Jiří. *Galerie Caesar* [online]. 2004 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.galeriecaesar.cz/galerie%20archiv/2005/156%20Kovarik/gc%20156%20Kovarik.htm>

1.7 Můj oblíbený grafik

Vzhledem ke skutečnosti, že můj obdiv patří především starým grafickým mistrům, jejichž díla překypují realismem a hlavní podíl inspirace patří přírodě, není divu, že mým oblíbeným autorem grafických děl je velký renesanční mistr Albrecht Dürer. Nespecializoval se pouze na tvorbu grafickou, ale jak je známo, byl také malířem a kreslířem. Jeho detailní a nápodobné zpracování děl uchvacuje uměnímilovné diváky již po staletí.

Dürer se narodil roku 1471 a žil v Norimberku. Nadání pro detailní zpracování měl v rodině, jeho otec byl zlatníkem a již ve třinácti letech se sám Albrecht zpodobnil na kresbě olůvkem, už tehdy bylo jasné, že jeho umělecké nadání je neobyčejné. Otec jej proto dal v patnácti letech do učení k přednímu norimberskému mistrovi, Michalu Wolgemutovi. Díky Dürerovi se grafika stala opravdovým uměním, do té doby byla pouhou odnoží řemeslné práce. Otec ho naučil mědirytu (vedlejší produkt zlatnictví) a Wolgemut mu předal vědomosti o výrobě dřevořezu, v té době velmi populární. Grafickými náměty byly především náboženské výjevy, sloužící stále ještě jako tzv. laická bible. Později sloužila výtvarná díla k vyjádření obrazné symboliky a nového náhledu na svět. Obsahovala fantastické meditace o kosmu a přírodě, astrologické, magické a alchymistické pojmy.

Užití mědirytu a dřevorytu se u Dürera liší z hlediska významu. V mědirytu klade důraz na studium skutečnosti co do objemu a rozmanitosti materiálu- např. odlišení látky a dřeva, kovu. Používá jej k zobrazení meditací o světě a hledání přírodních zákonitostí. Dřevořezu užívá k zobrazení pohybu a aktuálního dění, vyjadřuje přímý odraz událostí.

Díky svým cestám po Evropě, zvláště pak do Itálie, získal Dürer ještě větší obratnost ve ztvárnění lidské figury a v pojetí objemu postav. Svou techniku dělby kreseb nazval kloubením- jednotlivé články detailně propracovává a sestavuje skládačku, nepodřizuje detail celku. Jeho prvním velkým dílem je cyklus patnácti ilustrací Janovy Apokalypsy, která je zpracována technikou dřevořezu a již se budu detailněji zabývat v následující kapitole. Toto dílo bylo důležité i z hlediska soudobého, kdy sloužilo jako jakýsi komentář církve a některé listy měly vyloženě protipapežské tendence.

Německá grafika podědila z české malby světelný princip a rozvinula jej především v technice šrotového kovořezu. Jako by nám díla říkala, že světlo je život a zároveň pravda- jak ukazují Dürerovi dřevořezy nebeského ohně trestajícího Sodomu a Gomorhu a dílo zachycující provazníka, který díky světlu z ohně spatřil mnicha odcházejícího od nevěstky- opět kritika církve a pokrytectví.

Zobrazení Panny Marie a Ježíše Krista je u Dürera také jiné, než do té doby bývalo zvykem. Podání Marie je kombinací ideálně krásným typem renesančním a typem pozemským. I jeho typ Krista se pohybuje na pomezí naturalismu a idealizovaného mučedníka. Kromě náboženských témat Dürer zpracovával také bájně náměty, například Samsona v boji se lvem a Hercula. Je také mistrem symboliky- jeho mědiryt Adama a Evy se neomezuje pouze na dvojici postav, ale v dolní části probíhá hra kočky s myší, naznačující smysl děje. Evu doprovází had, kdežto Adama papoušek, jako symbol moudrosti a dobroty. V pozadí je možno spatřit další zvířata znamenající v tomto případě negativní temperamenty-kočka choleric, vůl flegmatik, králík sangvinik a sob melancholik.

Dürer položil základy vědeckému studiu přírody, aniž by tím kresba ztratila něco ze své umělecké hodnoty. Kloní se k dědictví pozdní gotiky, období vegetativnosti, přiklání se ke světu rostlin a lidské přírodní podstatě. Ve svém středním období vytvořil obraz venkovní, Růžencové slavnosti, v rámci svého pobytu v Benátkách, kde soutěžil s tamními mistry. Dílo tak spojuje prvky benátské renesance s dürerovskou kresebností, nakupení dobových německých kupců s náboženským výjevem odehrávajícím se v přírodě.

Rytiny středního období se vyznačují světskými náměty s mravně filosofickou složkou, tvoří vrchol jeho tvorby, avšak v té době nebyly příliš populární. Později na ně však navázali umělci italského manýrismu. Dürer zavádí psychologické hledisko do teorie umění a tím také moderní názor na umění.

Dalšími skvělými díly jsou také obrazy pro císaře Maxmiliána- pro jeho modlitební knihu, jedno z nejlepších dekorativních renesančních děl. Také Maxmiliánovy podobizny patří k jeho nejlepším dílům- spojuje v nich císařovu individualitu s melancholií.

V období Lutherových reforem a zároveň Dürerově pozdní umělecké fázi se obevuje nový typ zobrazení člověka Dürerem- jedná se o mužný, odhodlaný typ mužného sebezapření. V té době žil Dürer hodně rozmanitým životem a často cestoval, hlavně do

Nizozemí, kde hojně portrétoval a stal se terčem obdivu místních obyvatel hned vedle bratrů Eycků. Jeho kresby mají všestranný charakter- nechyběly ani rozmanitosti přírody, zvířat i staveb pojímané vědecko-kriticky. Malba Čtyři apoštolové má stěžejní význam pro vývoj realistického výtvarného pojetí. Dopadající světlo a plastičnost postav předznamenávají barokní tendence.⁹¹

Dürer svou uměleckou tvorbu sevřel přísnými zákony, přesto byl tolerantní vůči dílům ostatních a tvorbě snové, jak dokládá jeho výrok: „*At' se však každý vyvaruje, aby nedělal (nezobrazoval) nic nemožného, co příroda nemůže strpět, ledaže by někdo chtěl udělat dílo snové; v takovém díle at' smíchá mezi sebou nejrozmanitější výtvoř.*“⁹² Zajímá se také o zobrazení ošklivosti a netradičních námětů.

Pevnosti, opevněná města a hrady Dürera vždy zajímaly, zvláště v souvislosti s městem, ve kterém žil, proto se rozhodl sepsat dílo o opeňování měst, zámků a městysů v roce 1527 a věnoval jej uherskému a českému králi, Ferdinandovi.

Albrecht Dürer zemřel roku 1528, patrně na selhání slinivky. Každá doba hledala a nalézala v Dürerovi něco sobě potřebného. Tento umělec dovedl snad jako nikdo jiný, dát dílům důraz skutečného života a proměnit grafický list v poetický počín. Nevadila mu tuhost dřevořezu, ani vlastnosti kovů při rytí a leptech.⁹³ Jak sám řekl: „*Vždyť vlastně umění vězí v přírodě. Kdo je z ní dovede vyrvat, ten je má.*“⁹⁴

⁹¹Srov. CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN nevedeno. s.9-139.

⁹² CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN nevedeno. s.139.

⁹³ Srov. CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN nevedeno. s.148-152.

⁹⁴ CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN nevedeno. s.152.

1.8 Má oblíbená grafika

Mnou oblíbené grafické dílo je ztvárněno právě Albrechtem Dürerem. Jedná se o patnáctidílný grafický cyklus k Janově Apokalypse, zpracovaný technikou dřevořezu a tištěný na velký formát. Po prvním knižním vydání Apokalypsy Dürer prodával jednotlivé tištěné archy, proto bylo nutné, aby sám obraz vypovídal o tom, co se na něm odehrává a nebyl jen doprovodným prvkem.

Nejedná se pouze o zobrazení biblických výjevů, ale toto dílo je také soudobou kritikou církevních a společenských poměrů. Všeobecně těžilo německé výtvarné umění ze vzoru českého z doby Karla VI. a jeho syna Václava a toto dílo není výjimkou. Nalezneme zde český typ Madony a Čechami ovlivněné Narození, Ukřižování a zobrazení světic, např. sv. Kateřiny. Nejdůležitějším převzatým prvkem je však světelný princip. Ze všech důležitých figur na výtvarném díle vyzařuje světlo, naznačené paprsky nebo plameny.

Na první pohled grafické listy připomínají svým detailním zpracováním spíše techniku mědirytu nebo leptu, nikoli dřevořezu. První list Apokalypsy zobrazuje Pána Apokalypsy na trůnu světa s hořícím obočím, představuje Slunce spravedlnosti- ohněm a mečem by měla být provedena reforma, jeho ruka přitáhla sedm planet, jimž odpovídá sedm svícňů rozestavěných kolem trůnu a stejný počet kurfiřtů (podle Zlaté buly Karla IV.). Ačkoli se musel Dürer vyrovnat s plošnou stylizací, bravurně zvládl dynamiku prostoru. Jeho vládce na trůně je velmi podobný Michelangelově soše Mojžíše, který se podle Bible vracel z hory Sinaj také s hořícím obočím a byl zástupcem spravedlnosti a morálky.

Ve druhém listě Apokalypsy je opět vidět hořící prvek, tentokrát v podobě nebeské brány. Kolem sedí dvacet čtyři starců v kruhu a je možno rozpoznat soudobého císaře Zikmunda, rozmlouvajícího s Janem.

Třetí list je tragický už svou formou- zobrazuje oheň na nebesích, pršící na lidstvo. Vpravo jsou zachyceni viníci, ale oheň zasahuje i nevinné po levé straně, což je rozporem mezi přírodní pravdou a spravedlností, pravdou mravní, která odděluje vinné od nevinných, ale příroda si v tomto případě nevybírá a postihne celé lidstvo.

Na čtvrtém listu jsou zachyceni přímo apokalyptičtí jezdci. Nejdůležitější je označen dopadajícími slunečními paprsky, znamená lakotu, hlad a bídu, ale v pojetí Dürerově také

spravedlnost, poněvadž představuje císaře Maxmiliána I. - reformátora soudnictví na Wormském sněmu.

Šestý list je nazván Pták Běda a jezero ohnivé, pták slétá z nebe, aby se nasytil těly mocných a bohatých. I tento motiv má spojitost se soudobou politicko-náboženskou situací, tonoucí člověk v jezeře představuje biskupa a ptákem je orel- znak říše. Hvězda padající do jezera symbolizuje spojení prvku kosmického a pozemského a naplňuje se tak pověst o světovém požáru.

Na osmém listu je opět zobrazeno světlo- vycházející z podivného slunce, které v zachyceném okamžiku tvoří zemi. V půlkruhu nahoře je zobrazena archa úmluvy. Člověk je světlem vytahován k nebi, ze země jako temné propasti. Sloupy tyčící se ke slunci jsou sloupy předsíně Šalamounova chrámu, které jsou ve vzájemném protikladu, ale právě ohněm se sjednocují ve společný zdroj- boha slunce Apollóna, jehož zobrazené atributy jsou delfin a labuť.

Boj Michala s drakem Temnotou, neboli desátý list Apokalypsy, je asi nejznámějším z cyklu. Drak ve výjevu zatemnil nebe, ale slunce jako nepřemožitelný symbol, nad ním zvítězí. Anděl v pravé části grafiky má na štítu slunečnici, Apollónův symbol. Michal ztělesňuje jak Apollóna, tak císaře Maxmiliána.

Stejně jako v desátém listu, i v listu třináctém je zobrazen nebeský hrdina, zde i se svým vojskem, které nastupuje do Poslední bitvy na pomoc proti Antikristovi. Vojsko se skládá z historických vůdců. Útok je veden proti babylonské nevěstce mající obruče, symbolizující papežskou korunu.

Na konci cyklu zamyká Slunce (Maxmilián) draka na tisíc let do propasti. Nebe sestupuje na zem a oba světy se tam propojí a bude jediný svět- krásný a dobrý, to je příklad apokalyptické, raně buržoazní utopie. Literární předlohou Apokalypsy je také soudobý spis, ve kterém se očekává od Maxmiliána v čele s bratrstvem sv. Michala tažení na Řím.⁹⁵

⁹⁵ Srov. CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN neuvedeno. s.23-43.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Řešení osobního tvůrčího záměru diplomového úkolu

Téma „zvíře“ je velmi rozsáhlé a také sporné ve smyslu, které živočichy do tohoto pojmu zahrnout. Někteří odborníci takto označují pouze savce a druzí pro změnu veškerou na Zemi žijící faunu. Já jsem zvolila druhou variantu, jelikož jsem nechtěla být ochuzena o možnost zobrazit krom savců také ptactvo, plazy, hmyz ad. Vždy jsem obdivovala přírodu a její rozmanitost, byla jsem fascinována životními cykly v živočišné i rostlinné sféře, projevy a typickým chováním vybraných druhů zvířat. S oblibou jsem sledovala dokumentární pořady zachycující netradiční návyky některých živočichů, jejich výkonnost a sílu, rituály, způsob dělby práce, lovu a souboje mezi sebou. Středoškolskými léty mě provázelo nadšení studia biologie a touha pozdějšího povolání zvěrolékaře. Díky životu strávenému na venkově byla větší možnost bližšího poznávání přírody včetně živočichů jak domestikovaných, tak v ostatních biotopech žijících. Nedaleko rodné vesnice se nachází Chuchelské dostihové závodiště, kde jsem také čerpala inspiraci pro svou tvorbu, stejně tak jako při častých návštěvách zoologických zahrad.

Pro zpracování tématu jsem zvolila techniku linorytu, která je mi blízká a s tímto materiálem je pro mne radost pracovat. Vyhovuje mi jeho měkkost na rozdíl od materiálů používaných při technice suché jehly. Málokdo pojímá linoryt detailním zpracováním, většina grafiků pracuje v plochách, aby umocnili kontrast mezi bílou a černou. Já se vždy přiklání k realistickému zobrazení skutečnosti bez větší míry stylizace. Pouze u matric dostihových koní jsem použila mírnou stylizaci především, co se pozadí týče, aby nepůsobilo příliš rušivě svým značným členěním. Snažila jsem se zahrnout do děl rozmanité druhy zvířat při různých, jim vlastních činnostech.

Linoryt vyžaduje pečlivou práci a soustředění, rytí je nevratný proces odebrání hmoty. Přípravu štočku jsem pojímala netradičně. Nejprve jsem se rozhodla pro námět, konkrétně zvíře v dané akci, poté se inspirovala fotografiemi v digitální podobě, které jsem si za pomoci grafického počítačového programu, upravila do mnou požadované podoby. Tužkou jsem předkreslila požadovaný motiv přímo na lino a poté pracovala lihovým fixem s širokým plochým hrotem, který umožňoval poddat se stylizaci a pracovat ve větších plochách i pojednávat detaily. Po převedení motivu na lino nezbyvalo nic jiného než se

věnovat samotnému rytí. Nejužívanějším nástrojem bylo pro mě rydlo s průřezem „V“, které umožňuje velmi detailní rytou linku. Skončením rytecké práce byla na řadě práce tiskařská. Zprvu jsem experimentovala s různými barevnými provedeními, ale cyklus tak působil až přespříliš různorodě, tudíž jsem se rozhodla pro klasický tisk černou barvou s vytvořením alternativní varianty kolorované akvarelovými barvami po vzoru Michala Cihláře. Ve výsledku bylo vytvořeno 14 štočků na dané téma s celkem 28 výtisky k předložení. Přičemž barevné varianty mají spíše ilustrativní charakter, lze si je představit jako knižní ilustrace knih pro mládež.

Jsem přesvědčená, že i nadále se budu věnovat technice linorytu a námětu zvířete. Během práce na diplomovém úkolu vyvstávaly další a další nápady na tvorbu, na zachycení živočichů při jejich činnostech. Tato práce vyžaduje mít přehled o živočišné říši a zapálení pro práci se zvolenou technikou. Bohužel v dnešní době je problémem získání materiálu pro linoryt. Nynější lina jsou málokdy vhodná k rytí, většinou jsou měkčená pro účely pohodlnější chůze a při vyrývání se drolí. Nebo jsem se naopak setkala s linoleem, které bylo velmi tvrzené s přísadou kovových částic a rytí bylo velmi obtížné a tupilo ostří rydla. Nebylo by divu, kdyby v dohledné době nebylo možné nalézt vhodné linoleum k tvorbě linorytů a museli bychom pro uměleckou i edukační činnost vyhledat jiný materiál, vhodný pro tuto techniku.

Vzhledem k tématu práce je prakticky nemožné zachytit námět, tudíž zvíře, kresebně, zvláště pokud se jedná o cizokrajná zvířata nebo rychlý pohyb. Proto jsem musela vzít zavděk fotografiemi, většinou pořízenými profesionálními fotografy a pro své potřeby upravenými. Vždy jsem však měla jasnou představu, jak by měli být daní živočichové na fotce zachyceni a hledání částečně nebo naprosto vhodné fotografie byl běh na dlouho trať. Dle mého názoru nezáleží ani tolik na původu předlohy jako na finálním ztvárnění, které vychází z autorova umu a je vždy znatelný jeho osobitý rukopis.

2.2. Aplikace tématu v praxi ZUŠ

Téma zvířeny je zvláště pro děti vděčné, vždyť které dítě by nemělo rádo zvířata. V kombinaci s dětskou zvědavostí a touhou poznávat a prozkoumávat svět kolem sebe, nám jsou otevřené dveře pro práci na tomto námětu.

Protože každý žák se setkal s těmito objekty, budeme mít za úkol především rozšíření jeho dosavadních poznatků. Možností se v dnešní době nabízí hned několik.

Jako první bych zmínila seznámení se s faunou v bezprostředním okolí, případně návštěvou zoologických zahrad. Děti si mohou vytvořit několik skic, poznamenat hlavní znaky daných živočichů a ideálně si je i vyfotografovat. Vzhledem k rozmachu multimediální tvorby a počítačových programů je dobré žáky seznámit i s těmito způsoby úpravy nashromážděného materiálu. Díky těmto programům se naučí kam až je možno zajít při stylizaci a zjednodušování motivu nebo jeho detailních úpravách.

Dalším způsobem jak dětem přiblížit faunu na Zemi je pomocí obrazového materiálu. Na trhu je nepřehledné množství publikací s daným tématem, atlasů, encyklopedií, učebnic atd. Opět můžeme vzít zavděk fotografiemi v digitální podobě a seznámit děti s originálními uměleckými záběry, jež zachycují většinou zvířata v pohybu nebo v netradičních postojích, aby byla fotografie co nejvíce jedinečnou. Nesměli bychom zapomenout na představení ilustrací zvířat v dětských knihách, kdy jsou zvířata stylizována, barevně modifikována a všelijak přizpůsobena potřebám knižní ilustrace tak, aby na první pohled čtenáře zaujala. Takovým příkladem jsou knížky ilustrované Adolfem Bornem nebo Olgou Čechovou. Pro mládež ilustroval knihy s tematikou zvířat, soudobých i prehistorických, Zdeněk Burian, ilustrátor par excellence.

Abychom využili všechny dostupné zdroje sblížení s tématem zvířeny, je možno žákům poskytnout zhlédnutí některých z mnoha dokumentů ze světa zvířat. Z vlastní zkušenosti pedagogické praxe vím, že filmová ukázka v žácích vyvolá velký zájem, tříbí jejich pozornost a jako součást motivace je ideální. Podle mého názoru nejhodnotnějšími jsou dokumenty známého zoologa Davida Attenborougha.

2.3 Aplikace techniky linorytu v praxi ZUŠ

Techniku tisku z linolea pro edukační účely objevil za počátku dvacátého století Franz Čížek. Působil taky na školách ve Vídni a přezdívá se mu otec výtvarné výuky. Jeho práce byla založena na tvůrčí tendenci každého dítěte a na prozkoumávání nových a nových materiálů. Byl velkým obdivovatelem dětského výtvarného projevu, a neměl tendence vychovávat z dětí budoucí umělce, ale ukázat jim cestu poznání pomocí tvorby. Vyzval žáky, aby experimentovaly s rozličnými materiály a zapojily tak fantazii- z každého materiálu lze vytvořit kreativní dílo.⁹⁶

Linoleum je materiálem pro účely podlahové krytiny, původně vyráběné z lněného oleje, korku a dřevěného prachu. Dřevoryt nebyl vhodný pro dětskou práci, protože dřevo je tvrdší než lino a méně poddajné a docházelo by pravděpodobně k častým úrazům. I tak je třeba žákům poskytnou instruktáž o správném držení rydla a rytí, aby se tam předešlo případným zraněním.

Cílem výuky grafických technik, potažmo linorytu je také narušit technicky dokonalou uniformitu digitálního tisku, kdy se nekladou meze množení tisků a již není potřeba grafického lisu k rozmnožení výtvarných děl. Otázkou zůstává, zdali je dnešní společnost schopná náležitě ocenit autentické grafické dílo nebo dá přednost dostupnějšímu způsobu tisku za pomoci digitálních tiskáren.

V souvislosti s námětem zvířete zpracovaného technikou linorytu na ZUŠ, považuji za vhodný a hravý způsob integrace do výuky vytvoření nějaké společenské hry, aby mělo výsledné dílo užitý charakter. Příkladem může být například tvorba pexesa, kdy si každý žák vytvoří štoček z lina, která pak tiskne ve dvou verzích, které se mohou lišit barvou. Po zaschnutí tisků tak může být hodina ukončena hravou formou a děti tak získají pocit naplnění výuky a pochopí, že výtvarná činnost může i po dotvoření díla sloužit k rozptýlení a užitku.

⁹⁶ Srov. Franz Cizek: Liberating the Child Artist. MEREDITH, ROB. *Meredith sabbatical* [online]. 2010 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: <http://meredithsabbatical.blogspot.cz/2010/03/franz-cizek-liberating-child-artist.html>

3 ZÁVĚR

Celá diplomová práce je prostoupena tématem „Zvíře“ a technikou linorytu. Slouží také jako průvodní zpráva, která má za účel přiblížit výše zmíněné a nahlédnout do rozhodnutí, proč právě tato výtvarná technika a dané téma bylo zpracováno v praktické části.

Teoretická část nás seznamuje s grafickými technikami obecně, jejich vývojem, rozdělením, možnostmi pro umělecké i praktické využití. Následně je tato kapitola specifikována pouze na tisk z výšky, kam linoryt patří a nastiňuje i ostatní techniky příbuzné této. Další kapitolou už je samotný linoryt, který je pojednán detailněji včetně postupu při práci touto technikou.

V následující kapitole je obsažen výčet umělců zabývajících se také touto technikou, včetně informací o jejich životě a tvorbě, jejich vyjadřovacím stylu a přínosu pro umění a společnost. Nejprve jsou zmíněni mezinárodní umělci světového kalibru a poté výtvarníci českého původu, kteří se zasloužili o rozšíření této techniky do různých sfér a pozvedly ji tak na úroveň ostatních, uznávaných výtvarných technik.

Na dalších stranách diplomové práce je možno dozvědět se více o zpracování námětu zvířete od počátků umělecké činnosti lidstva až do začátku dvacátého století. A sledovat, jak se měnil význam zobrazení zvířectva v průběhu dějin, jakým funkcím díla sloužila a jaké živočišné druhy byly v té které době preferovány jako motiv obrazu. Dále je přiblížena grafická tvorba zachycující zvířata v poválečném umění u nás.

Praktická část zahrnuje samotný postup při realizaci diplomového úkolu, důvody pro zvolení dané techniky a tématu a jeho uchopení. Aplikování diplomové praktické části diplomové práce ve školní praxi bylo rozděleno na dvě části- na využití námětu a na využití techniky pro účely výuky.

Díky realizaci diplomové práce jsem se utvrdila ve své zálibě v linorytectví a zobrazování přírodních námětů, především fauny. A ráda bych v této technice pokračovala a osvojila si také techniku vícebarevného tisku po vzoru Cihláře a Valouška.

4 POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

4.1 Tištěné zdroje

1. GRAHAM-DIXON, A., *Umění: velký obrazový průvodce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2010, 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7.
2. HUYGHE, R. (ed.). *UMĚNÍ A LIDSTVO: LAROUSSE. I. Díl, Encyklopedie umění pravěku a starověku*. Praha: Odeon, 1967. ISBN nemá.
3. HUYGHE, R. (ed.). *UMĚNÍ A LIDSTVO: LAROUSSE. II. Díl, Encyklopedie umění středověku*. Praha: Odeon, 1969. ISBN nemá.
4. GUDIOL, José. *Goya*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n.p., 1982, ISBN nemá.
5. SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. Magie, tradice, současnost. ISBN 80-858-0947-8.
6. BIEDERMANN, Hans. *Lexikón symbolov*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1992, 373 s., [16] s. obr. příloh. ISBN 80-215-0217-7.
7. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992, 277 s. ISBN 80-701-2065-7.
8. VOLF, P. *Michal Cihlář*. Praha: BB/art s.r.o., 2004. ISBN 80-7341-239-X.
9. CIHLÁŘ, M. *Zvěrstvo: zvěrosnubnost Michala Cihláře a Veroniky Richterové*. Vyd. 1. Praha: UPM, 2007, ISBN 978-80-7101-070-8.

10. KREJČA, Aleš. *Grafika*. Praha: Aventinum, 2010, 205 s. Výtvarné techniky (Aventinum). ISBN 978-807-4420-030.
11. MARCO, J. *O grafice*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta 1981. 485 s. ISBN neuvedeno.
12. BAUER, Alois. *Grafika*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1999, 247 s. ISBN 80-858-3934-2.
13. FILLA, E. a FUČÍK, B. *Prameny, sbírka dobrého umění: Henri Matisse*. Praha: Melantrich a. s., 1937, ISBN neuvedeno.
14. SELZ, Jean. *Matisse*. Bratislava: Fortuna Print, 1992, 96 s. Mistři moderního umění. ISBN 80-715-3033-6.
15. OLIČ, Jiří. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1993, 257 s. ISBN 80-851-9257-8.
16. PEČÍRKA, Jaromír. *Josef Čapek*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n.p., 1961. ISBN neuvedeno.
17. PIEKAR, Pavel. *Pavel Piekar: linoryt : 1983-1999*. Praha: Arbor vitae, 2000, 61 s. ISBN 80-863-0012-9.
18. CHADRABA, Rudolf. *Albrecht Dürer: Portréty*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1963. ISBN neuvedeno.

4.2 Internetové a další elektronické zdroje

1. Událost dne: Svatý Lukáš. MADDALENA. *Signály.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: <https://udalosti.signaly.cz/1010/sv-lukas>
2. KABINET ČESKÉ GRAFIKY. *Fineart* [online]. [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.fineart.cz/Umelci/Cepelak-Ladislav.aspx>
3. KOUZLO EX LIBRIS. *Magic exlibris* [online]. [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.magic-exlibris.webgarden.cz/dalsi-autori-o-z-oberthor-karel.html>
4. Terryho ponožky. [online]. [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.terryhoponozky.cz/plakaty/parametr-1-autori/41-teissig-karel>
5. *Art bohemia* [online]. 2005-2012 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/Cechova-olga>
6. KUNTOŠ, Marek. Galerie musela zrušit výstavu nemocné ilustrátorky. *Tydenvlk* [online]. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.tydenvlk.cz/zpravy-3/6670-galerie-musela-zrusit-vystavu-nemocne-ilustratorky>
7. Creativo. [online]. 2010 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.creativoas.cz/adolf-born.php>
8. Art bohemia. [online]. 2005-2012 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/Seydl-zdenek>
9. FIŠER, Marcel. Slovo kurátora. *Inter-Kontakt-Grafik* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: http://www.ikg.cz/trienale/kurator1_cz.php
10. GLENN, Martina. ARTMUSEUM: Wassily Kandinsky. [online]. 21. 10. 2008 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=510
11. Art Directory. [online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.gabriele-muenter.com/>
12. DENÍK.CZ. *Picasso v Chrudimi: linoryty a litografie* [online]. 10.10.2009 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/umeni/picasso-v-chrudimi-linoryty-a-litografie-20091010.html>
13. German expressionism. *August Macke Biography* [online]. [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.germanexpressionism.com/printgallery/macke/index.html>
14. KOVÁČ, Peter. *Novinky.cz. Praha představuje Warholovo černobílé období* [online]. 24.1. 2011 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/223149-praha-predstavuje-warholovo-cernobile-obdobi.html>
15. Orest Dubay. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/Orest_Dubay_%281919%29

16. Helena Horáková. *Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě* [online]. [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.galeriehb.cz/vystavy/vystavy-vsechny/neni-plotna-jako-plotna/helena-horalkova>
17. gavu. (nedatováno). *www.gavu.cz*. Získáno 9. 4 2012, z GAVUCHEB: www.gavu.cz/chrudos-valousek-chrudosuv-mix/
18. Chrudoš Valoušek, Chrudošův mix. *GAVU CHEB: Galerie výtvarného umění* [online]. 2011 [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://www.gavu.cz/chrudos-valousek-chrudosuv-mix/>
19. Pavel Piekar. *Pavel Piekar* [online]. [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://www.pavelpiekar.cz/Curriculum_vitae.html
20. Carpe diem - linoryty Ivo Křena. KOZLOVÁ, Helena. *Scena.cz: 1. kulturní portál* [online]. 2011 [cit. 2012-11-09]. Dostupné z: <http://online.scena.cz/index.php?d=1&o=4&c=15513&r=22>
21. ZIKMUNDOVÁ, Dana. *Artalk.cz. Užívat dne jako Ivo Křen* [online]. 18.11. 2011 [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.artalk.cz/2011/11/18/uzivat-dne-jako-ivo-kren/>
22. Série velkoformátových grafik Jana Vičara - Psi hřbitov - v Galerii Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. OUJEZDSKÝ, Karel. *Český rozhlas* [online]. 2009 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/mozaika/vytvarne/_zprava/serie-velkoformatovych-grafik-jana-vicara-psi-hrbitov-v-galerii-vysoke-skoly-umeleckoprumslove-v-praze--667771
23. Magický grafik Jan Vičar. ZEMÁNKOVÁ, Terezie. *Novinky.cz* [online]. Právo, 2008 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/133525-magicky-grafik-jan-vicar.html>
24. Vojtěch Kovářík. HŮLA, Jiří. *Galerie Caesar* [online]. 2004 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: <http://www.galeriecaesar.cz/galerie%20archiv/2005/156%20Kovarik/gc%20156%20Kovarik.htm>
25. Franz Cizek: Liberating the Child Artist. MEREDITH, ROB. *Meredith sabbatical* [online]. 2010 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: <http://meredithsabbatical.blogspot.cz/2010/03/franz-cizek-liberating-child-artist.html>

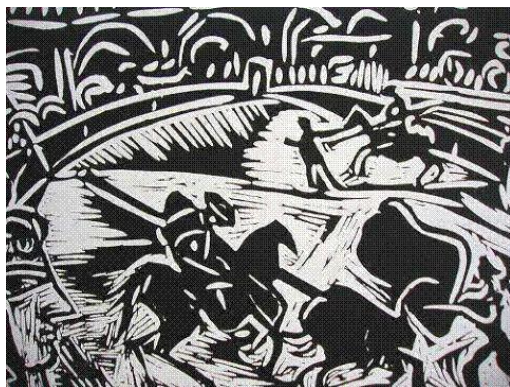
4.3 Zdroje inspirace pro tematickou část

1. CYCLEBACK, David Rudd. Judging the Authenticity of Prints by The Masters. [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.cycleback.com/printsexamination/nine.html>
2. Browse art pictures - Linoleum. ART FINDARTINFO. *Art findartinfo* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://art.findartinfo.com/art.asp?i=31&p=11>
3. Collectors' Pieces. *One Kings Lane* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <https://www.onekingslane.com/sales/12098>
4. Browse art pictures - Linocut. ART FINDARTINFO. *Art Findartinfo* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://art.findartinfo.com/art.asp?i=144&p=100&old=1>
5. Browse art pictures - Linocut. ART FINDARTINFO. *Art Findartinfo* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://art.findartinfo.com/art.asp?i=144&p=228>
6. Volná grafika, ex libris, kresby a objekty. *Vitrinka* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://lege.cz/vitrinka03.htm>
7. Archiv 8. aukce – Josef Čapek (1887–1945). *Papilio Antique* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.papilio.cz/cz/archiv.php?aukce=a8&pol=1604&PHPSESSID=581b3014b482479b2bb55730362693fa>
8. Čestný diplom pro Chrudoše Valouška na Leipziger Buchmesse. *Grapheion* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.grapheion.cz/index.php?akce=clanky&tema=50>
9. Orest Dubay st. - grafika, 5 sign. linorytů. *Starozitnosti hyperinzerce* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://starozitnosti.hyperinzerce.cz/obrazy/inzerat/3960058-orest-dubay-st-grafika-5-sign-linorytu-nabidka-liberec/>
10. ročník soutěže Grafika roku 2004. *Inter-Kontakt-Grafik* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.ikg.cz/grafika2004/gr2004.htm>
11. Jan Vičar - SADAŘ / THE FRUIT GROWER. WOHLMUTH, Radek. *My Companion* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.mycompanion.cz/cs/news-reports/jan-vicar-sadar-the-fruit-grower>
12. Užívat dne jako Ivo Křen. ZIKMUNDOVÁ, Dana. *Artalk* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.artalk.cz/2011/11/18/uzivat-dne-jako-ivo-kren/>
13. VOJTĚCH KOVÁŘÍK-PVC Power. *Temná komora* [online]. 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.temnakomora.cz/index.php?/calendar/event/2-vojtech-kovarik-pvc-power/>
14. Cena společnosti / Award of the company Pražská plynárenská, a. s. Helena Horálková, Česká republika / Czech Republic. *Inter-Kontakt-Grafik* [online]. 2007 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.ikg.cz/trienale2007/ceny.htm>

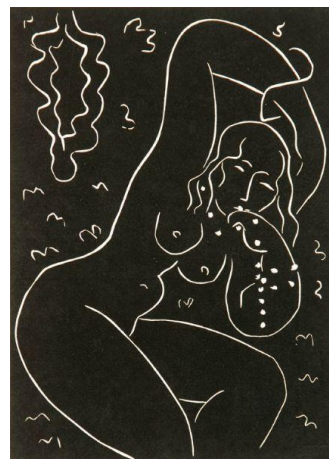
15. Černá práce 8. *Viktor Karlík* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.viktorkarlik.cz/cerna-prace-8>
16. Publicistika/Teorie - Teorie. *Grapheion* [online]. 2011 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.grapheion.cz/index.php?akce=clanky&tema=16>
17. Karel Oberthor. *Galerie Peithner-Lichtenfels&Čubrda* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.gplc.cz/cesky/autor/karel-oberthor/116.html>
18. Výstava: 100 let českých kin. *Kino Světozor* [online]. 2007 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.kinosvetozor.cz/cz/udalosti/145/Vystava-100-let-ceskych-kin/>
19. Olga Čechová - 305. *Art D – Grafický ateliér Černý* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.art-d.com/cz/katalog/207%20-%20novoro%20%20Denky%20/%20blahop%20%20C5%99%C3%A1n%C3%AD%20-%20Olga%20%20C4%8Cechov%C3%A1%20-%20305>
20. Květa Pacovská. *Antik Buddha* [online]. 2004 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: http://www.antikbuddha.com/czech/article_show.php?article_id=8709&new=&category=65
21. Vladimír Komárek - Tři ptáci na žebříku. *Artbohemia* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/3094-tri-ptaci-na-zebriku>
22. Retrospektivní výstava Adolfa Borna. *Asistentka* [online]. 2008 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.artbohemia.cz/3094-tri-ptaci-na-zebriku>
23. Ak. mal. Emílie Tomanová - Ryby. *Aukce Diakonie* [online]. 2009 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://aukce.diakonieccc.cz/product.asp?idk=223&idp=3924>
24. Jiří Šalamoun - Trvalé následky. *Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích* [online]. 2008 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.galerie-ltm.cz/clanek.php?aid=50>
25. Vojtěch Sedláček. *Galerie 09* [online]. [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.galerie09.cz/galerie/autori/sedlacek-seznam-3.html>
26. Zdenek Seydl / Wedding-card. *Papilio antique* [online]. 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.papilio.cz/en/archiv.php?aukce=a7&pol=1348&PHPSESSID=e50512531900e9212ce1a405097aec85>
27. CIHLÁŘ MICHAL. ZÁBRODSKÁ, Stanislava. *Adwebdesign* [online]. 2009 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: http://adwebdesign.ca/a_citarny/index.php?option=com_content&view=article&id=1721:cihla-michal&catid=29:ilustratori-cesko
28. Souboj na ostří nože: Michal Cihlár vs Zoo Praha. KALDA, Martin. *Design portál* [online]. 2007 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.designportal.cz/nazory-komentare/michal-cihlar-zoo-praha-souboj.html>

5 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

A. Díla umělců užívajících techniku linorytu

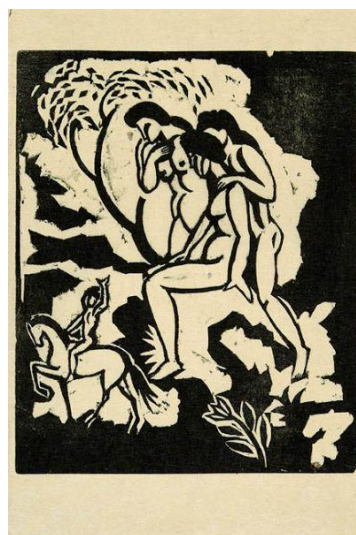
Pablo Picasso

Henri Matisse

Wassily Kandinsky

August Macke

Gabriele Münter

Josef Váchal

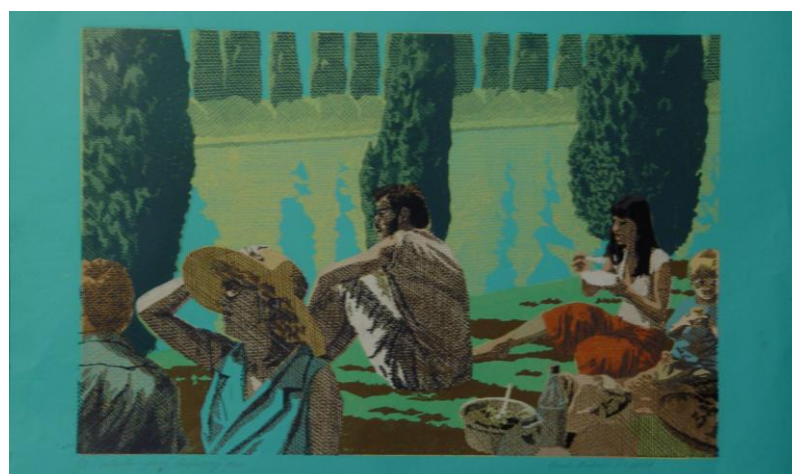
Josef Čapek

Chrudoš Valoušek

Orest Dubay st.

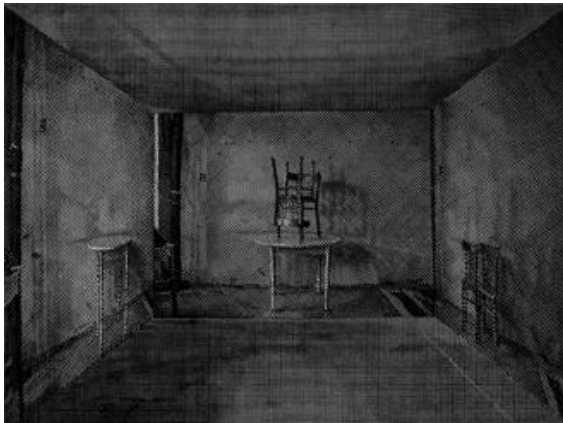
Pavel Piekar

Jan Vičar

Helena Horáková

Vojtěch Kovařík

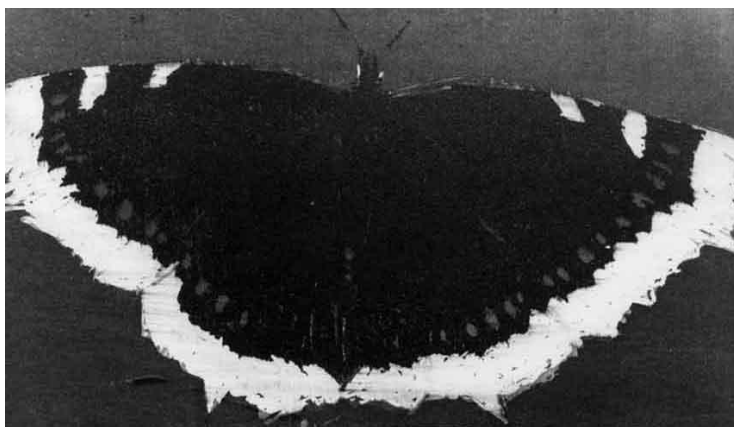

Ivo Křen

Viktor Karlík

**B. Díla českých umělců zpracovávajících námět
zvířete pomocí grafických technik**

Ladislav Čepelák

Karel Oberthor

Vladimír Komárek

Karel Teissig

Květa Pacovská

Adolf Born

Zdeněk Seydl

Emílie Tomanová

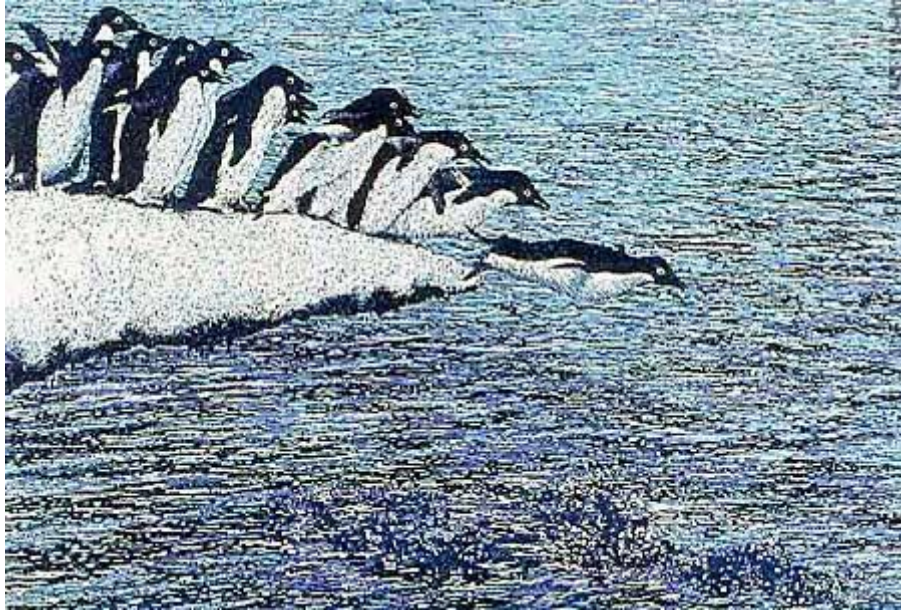
Olga Čechová

Jiří Šalamoun

Vojtěch Sedláček

Michal Cihlár

Michal Cihlár

C. Soubor linorytů na téma Zvířata v akci

Fotodokumentace praktické diplomové práce

I. Černobílá verze

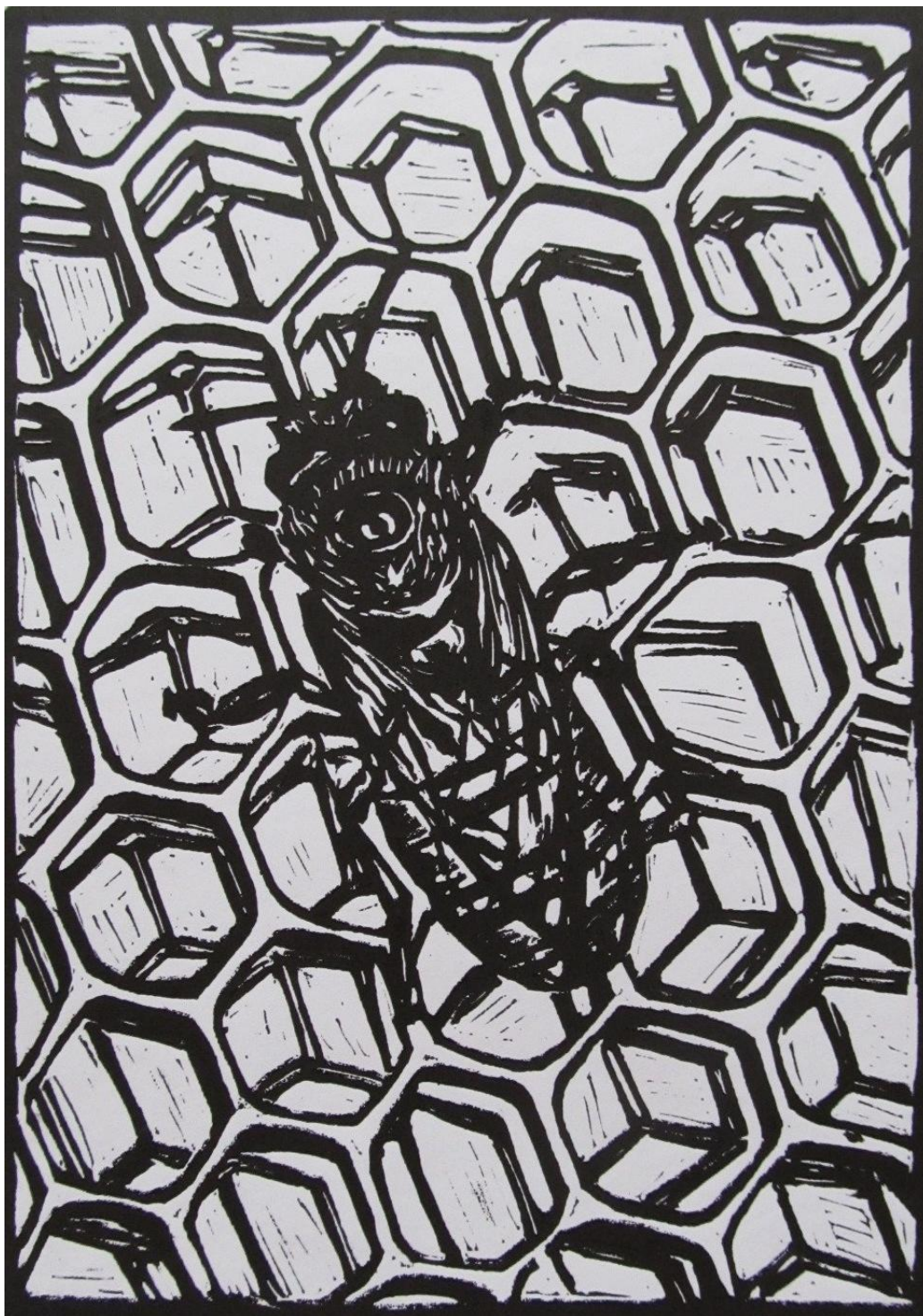
Orel loví ryby

Číhající surikaty

Parkur

Pracující včela

Krokodýl kladoucí vejce

Hovnivál valčí svou kuličku

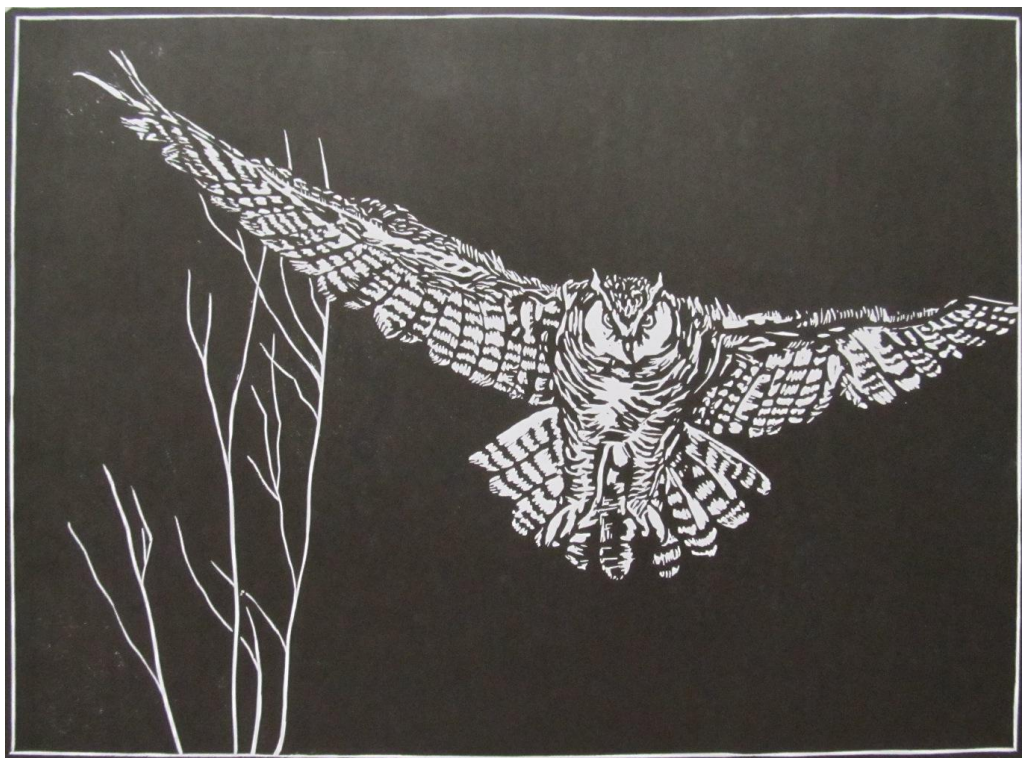
Souboj roháčů

Vydra mořská pojídající slávku

Vodní námluvy

Noční lovec

Rozzuřený medvěd

Útok z hlubin

Stavba hráze

Dostihy

II. Kolorovaná verze

